Cumhuriyet

5 KASIM 1984

SİYASET 84

PAZ

Seçimler ve özgürlük açısından ABD

8/9

Başkan Reagan?

Başkan Mondale?

Seçimler ve özgürlük açısından ABD 8/9

SİYASET 84

5 KASIM 1984

PAZ

Cumhuriyet

İNCİR ÇEKİRDEĞİ

Ayrıca size şunu söylemek isterim, yaş konusunu seçim kampanyasına konu yapmak istemiyorum. Rakibimin gençliğini ve tecrübesizliğini sömürmek istemiyorum.

RONALD REAGAN
ABD tarihinin en yaşlı Başkanı

●

Hıristiyan Demokrat Parti'nin bir başkanının parayla satın alınabileceği düşüncesi yanlış yola sürükleyicidir.

HELMUT KOHL
Federal Almanya Başbakanı
ve Hıristiyan Demokrat Parti Başkanı

●

Demokrasinin icabı zaman zaman istenmese de işçi çıkarmaktır.

HALİT NARİN
TİSK Başkanı

●

Bakarsınız bir sürpriz yapar, İngiltere'yi İstanbul'da yeneriz.

KEMAL ULUSU
Futbol Federasyonu Başkanı

●

(Ferdi'nin) En büyük özelliği beni sevmesi..

NECLA NAZIR
Sinema oyuncusu

●

(Necla'nın) En büyük özelliği uykuyu biraz sevmesidir.

FERDİ TAYFUR
Arabesk şarkıcısı

●

Düşününce anlıyoruz ki, bu küçük dediğimiz sıkıntılar, birikince bizi büyük büyük sıkıyor.

DUYGU ASENA
Kadınca dergisi
Genel Yayın Yönetmeni

●

(Serpil Çakmaklı'ya) Bir yerde rastlarsam saçlarını yolup eline vereceğim.

BERRİN TUNCEL
Çıplak ressam

●

Gözünü sevdim mi, o insanı da severim.

MÜJDE AR
Sinema sanatçısı

●

Masada otururken uzakta duran bir tablayı hafifçe bana doğru iten erkek beni etkiler.

GÜNGÖR BAYRAK
Sinema oyuncusu

●

Özal'ın (TV'de kullandığı) kalemini saklıyorum. Emekli olunca herhalde 50 milyon liraya falan satarım.

SALİM EGELİ
Başbakan'ın Özel Basın
Danışmanı

●

Çok sivri bir şey yaptığımı bilmekle beraber, "Reagan'ın kazanacağını tahmin ediyorum" demeye yine de cesaretim var doğrusu... Eh... Kaybederse de zaten bana ne?

RAUF TAMER
Tercüman Gazetesi yazarı

Benim 6 madalyam var. Başbakan'ı takip etmekten vazgeçin. Hepinizi bir vuruşta yere sererim.

CELAL SANDAL
Başbakan'ın koruma polisi

Maliye benden gitti, para da bitti.

VURAL ARIKAN
Maliye eski Bakanı

●

Temizlik ve güzellik iyi bir şeydir.

ABDULLAH URAZ
Son Havadis Gazetesi yazarı

●

Bana kaderci diyen kendini mi doğurtmuş?

ORHAN GENCEBAY
Arabesk sanatçısı

●

Televizyonda görüntüyü yöneten, bir kanaldan yönettiği için ekranda hiçbir değişiklik olmuyor.

CANAN (MERYEM) CANAN
Milli Gazete yazarı

●

Mafya, Avrupa'da, Amerika'da esrar, eroin, kumar, at yarışı, bizde ise hizmet demektir.

MEHMET NABİ İNCİLER
İnci Baba

●

Gözümle gördüm. Londra'da diskotekte etrafını sardılar, imzalı resimlerini istediler. Bayağı tanımıyor.

MUSTAFA OĞUZ
Johny Logan'ın menajeri

İsim, insanın yanındadır. İnsanın değeri biraz da adındadır.

SADIK ÖZARSLAN
Milli Gazete yazarı

●

Babamın gerçekten Karadeniz'de gemileri battı.

GÖNÜL AKKOR
Ses sanatçısı

●

Sıkıntılarımız bir istifa etseler ne kadar iyi olacak.

ERGUN GÖZE
Tercüman Gazetesi yazarı

●

Ey insan, düşün sen âlâ küllihâl öleceksin. Cennet ucuz değil, cehennem dahi lüzumsuz değil.

"BİLGİSİYAR
PROGRAMLAMA DİLİ"
kitabından

●

Boyanmayı hiç sevmiyorum. Çünkü benim yüzüm zaten renkli.

BARIŞ MANÇO
Hafif müzik sanatçısı

●

Türkiye ihraç ettiğini aynı zamanda ithal etmelidir.

TURGUT ÖZAL
Başbakan

●

Estetik ameliyatlarımı güzelleşmek için değil, güzelliğimin devamı için yaptırıyorum.

MEHLİKA KENTER
Şarkıcı

●

Çoğunluğu mühendis olan hükümetiz. Yaptığımız hareketler doğrudur.

CEMAL BÜYÜKBAŞ
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı

●

Kendimi neredeyse bir Türk gibi hissetmeye başladım.

JUPP DERWALL
Milli takım danışmanı

●

Milli takımımıza Antalyalılar adına Cenab-ı Allah'tan başarı niyaz eyliyoruz.

ANTALYA ATATÜRK
STADI SPİKERİ

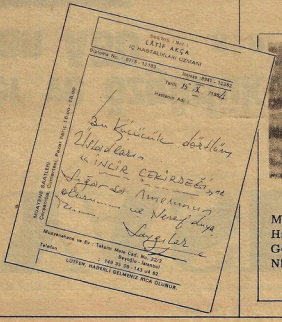

GEÇİT

Madem yaptırdın geçit,
Halkı oradan geçirt
Geçirtemiyorsan eğer
Niçin yaptırdın geçit...

Dr. Latif AKÇA

haftanın portresi

Son kez İndira Gandi

Kendisini koruyan muhafızlar tarafından öldürülen İndira Gandi 20 yıldır Hindistan'ın bir numaralı şahsiyetiydi. Bağımsızlığın ilk yıllarında ülkenin liderliğini yapan babası Pandit Nehru'nun gölgesinde yetişti. Babasının ölümünden sonra iktidardaki Kongre Partisi'nin içinde çekişmeler başladı. "Eski Kuşak" arasında tartışmasız bir lider bulunamayınca İndira Gandi parti liderliğine seçildi. Uzun yıllar boyunca iktidarın kendisini ilgilendirmediğini, onu sadece bir görev olarak yaptığını söylemişti. Ama iktidarı tehlikeye düşünce otoriter bir rejimi yürürlüğe soktu. Bireysel özgürlükleri kaldırdı, basına sansür koydu. "Olağanüstü rejim"inin bize öğretiği onun "Nehru ailesine sadakate dayanan bir siyasal yapı" oluşturmaya çalıştığıydı. Gandi, en büyük başağrısı Pencap'ta da aynı yolu denedi. Mevcut siyasi oluşumu dağıtarak kendisine yakın unsurları iktidara getirmeyi denedi. Ama Gandi'nin bu girişimi kendi çabalarıyla biraraya gelemeyen muhalefeti birleştirdi. Muhalefetin baskısı sonucunda, Andra Pradeş eyaleti Basbakanı Rama Rao görevden alındıktan bir süre sonra tekrar bu göreve iade edildi.

Muhalefet Gandi'nin iktidarını sürdürebilmek için yolsuzlukları hoşgördüğünü iddia ediyordu. 1971 seçim kampanyasında devlet memurlarına görevleri dışında iş yaptırmakla suçlanmıştı. Hakkında dava açılmış, altı yıl boyunca seçimlere katılması yasaklanmıştı. Kararı Yüksek Mahkeme bozdu, ama yolsuzlukla ilgili iddialar bitmek bilmedi.

Feroz Ahmad'ın belirttiği gibi Pencap, Hindistan yönetiminin dil esasına dayalı devlet kurma politikasının yanlış uygulamalarından biriydi. Diğer topluluklar gibi Sihler de Pencapça'nın resmi dil olacağı ayrı bir devlet istediler. Sonuçta Pencap iki eyalete ayrıldı. Pencapça'nın resmi dil olduğu Pencap ve resmi dili Hindî olan Haryana.

Kimi iddialara göre Sihlerin ılımlı Akali Dal Partisi'nin etkinliğinden kaygı duyan Gandi, olmayacak taleplerde bulunan fanatik Sih lideri Bindranvale'yi ortaya çıkardı. Ne olursa olsun, sonuçta durum kontrolden çıktı ve iş kutsal Altın Mabed'i işgal eden yüzlerce Sih'in hem de kendi kutsal tapınaklarında öldürülmesine vardı.

Ordu birlikleri Altın Mabed'in basamaklarını çıkar ve içeriyi tararken Gandi'nin ölümünü hazırlayan sürece girilmiş oluyordu.

haftanın fotoromanı

Başbakan Özal — DYP Başkanı Avcı — Refah Partisi Başkanı Tekdal — SODEP Başkanı İnönü.

Fotoğraf: RIZA EZER

dünya kulisi

İNGİLTERE

Grevciler ceza öder mi?

İngiliz Maden İşçileri Sendikası, Londra'daki Yüksek Mahkeme tarafından 200 bin sterlin (1 milyar lira) ceza ödemeye mahkûm edilmişti. Sendika yönetimi ödemeyi reddedince sendikanın tüm servetine elkondu. Ama sendika kasasından para çıkmadı. Çünkü Maden İşçileri Sendikası'nın Sheffield'deki merkezi 10.5 milyon sterlinlik parasını (5 milyar 250 milyon lira) bölge sendika örgütlerine devretmişti. Ama mahkemenin icra kararı sadece sendika merkezi için geçerliydi. 7 ay önce usulsüz olarak genel oylama yapmadan greve giden kömür işçilerinin genel merkezinin kapanmaması için İngiltere Sendikalar Konfederasyonu (TUC) haftada 150 bin sterlin (7 milyon 500 bin lira) gönderiyor. Bununla personel ücreti, kiralar ve diğer sürekli masraflar karşılanıyor.

FEDERAL ALMANYA

Cadılar yüksekten uçar

Federal Almanya'nın Hessen Eyaleti Ekonomi ve Trafik Bakanı Ulrich Steger, *cadıların uçuşu konusunda yetki ihtilafı içinde. Her şey Alman ikinci kanal televizyonu **ZDF**'nin "Federal Almanya'da cadılar ve büyücüler" adlı programıyla başladı. Eyalet meclisinde muhalefette olan Hıristiyan Demokratlar derhal Sosyal Demokrat eyalet yönetiminden "artan cadılık ve büyücülük faaliyetleri hakkında bilgi" istedi. Bakanlıklardaki görevliler ne yapacaklarını şaşırdı. Ama Steger derhal "Cadılar bana ait", diyerek sorumluluğu üstlendi. Steger'e göre "Cadılar çoğunlukla uçarak yolculuk yaptığı için" havatrafiği yasası uyarınca Hava Trafiği Dairesi'ne bağlı. Bunun üzerine "Hessen Cadılar Özel Komisyonu" kuruldu. Bu komisyonun ilk görevi cadıların "uskeri önem" taşıyıp taşımadığını saptamak. Steger, "askeri önem taşıyorlarsa korkarım cadıları Federal Savunma Bakanı Wörner'e devretmek zorundayım" diyor.*

FLICK SKANDALI

Meclis Başkanı'na sosyal yardım

*Federal Almanya'nın **Baden Würtemberg** eyaleti meclisinin önde gelen Sosyal Demokrat üyelerinden **Karl Peter Wettstein,** bir politikacı olarak dayanışma örneği gösterdi. **Flick** şirketinden 6 yıl boyunca bir milyon 665 bin mark (228 milyon 105 bin lira) rüşvet aldığı iddiası yüzünden istifa etmek zorunda kalan Federal Meclis Başkanı **Rainer Barzel'in** durumunu düşünen bu politikacı, Sosyal Demokratlar arasında bu Hıristiyan Demokrat politikacı için yardım toplamaya başladı. Sonuçta bir araya gelen 2 mark 20 fenig (313 lira, 73 kuruş) Barzel'in adresine gönderildi. Wettstein, mektubunda, bu olaydan sonra Barzel'in Flick şirketinden de yardım alamayacağı için bu yardımı yaptıklarını belirtti.*

İTALYA

Modigliani mi değil mi?

Bir süre önce Roma'daki Livorno Kanalı'nda ünlü heykeltraş Modigliani'ye ait oldukları öne sürülen üç taş heykel bulundu. Roma Ulusal Modern Sanatlar Galerisi'nin müdürü Profesör Dario Durbe, heykellerin Modigliani'nin eseri olduğunu doğruladı. Profesör, 19. yüzyıl sanatı konusunda uzmandı ve onun açıklamasının ardından Livorno Villa Maria müzesinin müdürü olan kardeşi Vera Durbede heykellerin ünlü heykeltraş tarafından yapıldığını bildirdi. Daha sonraki günlerde heykellerden birinin Livorno Üniversitesi'nden bir heykel bölümü öğrencisi, ikincisinin de bir tersane işçisi tarafından yapıldığı kanıtlandı. Üçüncü heykelin kime ait olduğu belirsiz.

Modigliani — kendi portresi

Fakat bu skandalı Profesör Durbé ile kardeşinin istifaları izledi.

Siyasi literatürde yeni bir kavram: İşbitirici tutarlılık

Kazanılmış hak..? O da ne?

IŞIK KANSU

Ankara — Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Doç. Dr. **Mustafa Kalemli** kıdem tazminatı fonu kurulması ile ilgili olarak, Çalışma Meclisi'nin 26 Temmuz 1984 tarihinde yapılan ikinci oturumunda şöyle diyordu:

"Mevcut kıdem tazminatı müessesesine dokunmaksızın ve kazanılmış hakları güvence altına alarak işverenlerin yükünü yıllara dağıtarak ve dolayısıyla hafifleterek fonun kurulmasına taraftar olup olmadığımızı belirlememiz gerekir."

Aynı Bakan Kalemli 27 Temmuz 1984'te çalışma toplantısını kapatırken yaptığı konuşmada da, **"işçilere de buradan bir mesaj iletmek isterim"** diyordu, **"Kazanılmış haklar zedelenemeyeceği için kimsenin tedirgin olmasına, bir an önce emekli olmak için gayret sarfetmesine ihtiyaç yoktur. Basından ve sendikacılardan bu hususu iletmelerini rica ediyorum."** Kalemli bu sözlerinin ardından bir kez daha vurguluyordu: **"Müktesep haklar zedelenmeyecektir."**

Çalışma Meclisi'nin bitiminde de bakanlık, işçi ve işveren temsilcileri tarafından yayınlanan ortak deklarasyonda şu ifadelere yer verilmişti:

"Fonun kurulması ile, işçilerimizin kazanılmış haklarında bir kayba sebebiyet verilmeyeceği gibi, işverenler de mükerrer ödemelerle yeni külfetlere sokulmamalıdır."

Bu sözlerin ardından üç ay geçmişti ki, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından bir kıdem tazminatı fonu yasa tasarısı taslağı hazırlandı. Taslak, "basına verilir, çıngar çıkar" gerekçesiyle Türk-İş'e verilmemişti. Taslak gazetemiz aracılığıyla kamuoyuna duyuruldu.

Bakan Kalemli'nin Çalışma Meclisi boyunca verdiği **"kazanılmış haklardan geriye gidiş olmayacak"** sözlerine karşılık, tasarı taslağının bir paragrafçıktan oluşan yalnız bir maddesi bile tüm kazanılmış hakları geriye götürüyordu. Kanun tasarısı taslağın 24. maddesi şu hükmü içeriyordu:

"1475 sayılı iş kanununun değişik 14'üncü maddesi, 854 sayılı deniz iş kanununun değişik 20'nci maddesi ile 5953 sayılı basın mesleğinde çalışanlarla arasındaki münasebetlerin tanzimi hakkındaki kanunun değişik 6'ncı maddesinin kıdem tazminatına ilişkin hükümleri ve bu kanunların kıdem tazminatına ilişkin diğer hükümleri ile 5453 sayılı TC Emekli Sandığı kanununun ikramiyeye ilişkin hükümleri bu kanun kapsamına girenlere uygulanmaz."

Bu hüküm başları arasında, **"kazanılmış haklarla ilgili hükümler bu kanun kapsamına girenlere uygulanmaz"** anlamına geliyordu.

Tasarı taslağının söz konusu maddesinde yasa kapsamına girenlere uygulanmayacağı belirtilen iş yasasının 14'üncü maddesi, **"İşçinin sağlık nedenleri ya da işverenin ahlak ve iyi niyet kurallarına uymaması"** halinde iş akdini feshetmesi, kadının evlendikten sonra işten ayrılması, muvazzaf askerlik hizmetine gitmesi gibi hallerde kıdem tazminatı öngörüyor.

Çalışma Bakanlığı'nın hazırladığı kıdem tazminatı fon yasa tasarısı taslağı ise bu hallerin hiçbirinde kıdem tazminatı ödenmesinin söz konusu olmayacağını 24'üncü maddesi ile hükme bağlıyor.

Böylece bakanlığın taslağı ile **"kazanılmış haklar", "kaybedilmiş haklar"** haline getirilmiş oluyor.

Bakan Kalemli'nin verdiği tüm sözlere, Çalışma Meclisi'nin aldığı kararlara karşın bu da bir başka işbitiricilik örneği olsa gerek; ya da yeni bir kavramın uygulaması: "İşbitirici tutarlılık."

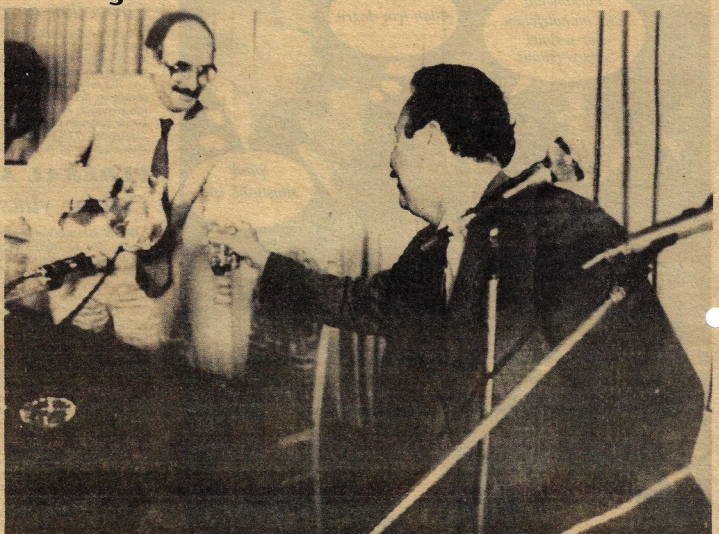

"Kazanılmış haklara dokunulmayacak" diye sözler verildikten sonra, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın kıdem tazminatı fonuna ilişkin yasa tasarısı taslağı öğrenildi: İşçilerin kazanılmış haklarına gerçekten kimse dokunmayacaktı, yeni taslağa göre, işçiler bile dokunamayacaktı, çünkü haklar rafa kaldırılıyordu. Çalışma Bakanı Kalemli, fotoğrafta, su içmeye hazırlanıyor (sağda). Sürahi TİSK Başkanı Halit Narin'in (solda) elinde. (Fotoğraf: a.a.)

TBMM tutanaklarından

Şükrü Balcı'nın güvenlik soruşturması

31 EKİM 1984

Bu hafta sizlere yeni İçişleri Bakanı Yıldırım Akbulut'un bir açıklamasını sunmak istiyoruz. İstanbul eski Emniyet Müdürü Şükrü Balcı'nın yurt dışında görevlendirilmesi ile ilgili olarak bakanın meclise yaptığı açıklama şöyle:

BAŞKAN — Sayın Bakan buyurunuz.

İÇİŞLERİ BAKANI YILDIRIM AKBULUT (Erzincan) — **Sayın Başkan, Yüce Meclisin değerli milletvekilleri; Erzurum** Milletvekili Sayın Hilmi Nalbantoğlu'nun, İstanbul eski Emniyet Müdürü Şükrü Balcı'yı misal göstererek yurt dışında görevlendirilen kamu personelinin güvenlik açısından görevlendirilişleri ve geri alınışlarıyla ilgili soru önergesini cevaplandırmaya çalışacağım.

Sayın milletvekilleri, kilit mevki sayılan görevlere tayin edileceklerle, gizlilik dereceli bilgiler üzerinde çalışacak personel hakkında güvenlik soruşturmaları, 1964 tarihli Güvenlik Soruşturması Yönergesi hükümlerine göre Emniyet Genel Müdürlüğü'nce yapılmaktadır. Çok gizli, gizlilik dereceli yerlerde çalıştırılacaklar içinse güvenlik soruşturmaları 1972 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile değiştirilen Güvenlik Soruşturması Yönergesinin 3/g maddesi gereğince Milli İstihbarat Teşkilatı tarafından yapılmaktadır.

Dışişleri Bakanlığı'nca yurt dışında görevlendirilen personel hakkında da "çok gizli" kaydı ile güvenlik soruşturmaları yapılmaktadır.

5.7.1983 tarih ve 83/6845 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile Dışişleri Bakanlığı emrinde görevlendirilen Merkez Valisi Şükrü Balcı, Dışişleri Bakanlığı tarafından gerekli işlemler yapıldıktan sonra Washington Büyükelçiliğimizde müşavir olarak görevlendirilmiştir.

Sayın milletvekilleri, Şükrü Balcı hakkında basında yer alan haberler ve çeşitli ihbar ve iddialar üzerine, Bakanlığımızın 4.4.1984 tarihli onayları ile müfettiş görevlendirilerek inceleme ve soruşturma açılmış, soruşturma sonucu suç konularının 1609 sayılı kanun şumulüne girmesi sebebiyle cezai yönden gerekli takibat yapılmak üzere müfettişlerce düzenlenen rapor İstanbul Cumhuriyet Savcılığı'na tevdi olunmuştur. Ayrıca, iddia konuları disiplin açısından incelenmiş ve müfettişlerce düzenlenen raporun yetkili disiplin kuruluna sevki için gerekli işlemler yapılmıştır.

Sayın milletvekilleri, Şükrü Balcı'nın İstanbul Emniyet Müdürü olarak görev yaptığı döneme ait iddia ve isnatlar Bakanlığımızca dikkatle incelenmiş ve soruşturulmuş, yukarıda arz ettiğim gibi düzenlenen raporlar inzibati ve cezai yönden gereği yapılmak üzere yetkili mercilere sevk edilmiştir. Düzenlenen raporların idari yönden değerlendirilmesi, gereğinin takdir ve ifadesi için adı geçenin halen görevli olduğu Dışişleri Bakanlığımıza bilgi sunulmuştur.

Sayın milletvekilleri, hükümetimiz bu tür olaylara kesinlikle müsamaha etmemekte ve olayların üzerine kararlılıkla gitmektedir. Kanunlar önünde hiç kimsenin imtiyazlı muamele görmesi düşünülemez. Yurt içinde ve yurt dışında görevlendirilen bütün kamu personelinin güvenlik açısından değerlendirilmeleri itinayla yapılmakta ve bu konuda gerekli hassasiyet gösterilmektedir.

Yüce Meclisi en derin saygılarımla selamlarım. (Alkışlar).

BAŞKAN — Sayın Nalbantoğlu soru cevabına karşı görüş bildirmek ister misiniz?

HİLMİ NALBANTOĞLU (Erzurum) — **Şimdilik teşekkür ederim. Daha sonra söz alacağım.**

Vural Arıkan'ın ANAP'tan ihraç edilerek cezalandırılması girişimleri sonuca ulaşamadı gibi. Özal'ın 12 Mart'a, 12 Eylül'e gidiş süreçlerinden söz etmesi Arıkan'ı susturdu. Sorun buzdolabına kondu. Nasıl?

CANAN YAZGANGİL

Ankara— Vural Arıkan ANAP'tan ihraç edilseydi, arkasından kaç kişi giderdi? Ya da tam 1985 Bütçesi Genel Kurul'a geldiğinde **"ret"** deselerdi, bu, ANAP Grubu'nun Meclis aritmetiğini ne denli etkilerdi? Hükümeti TBMM'de bir azınlık hükümeti durumuna düşürmese bile, bunun sınırına getirir miydi?

Başbakan Turgut Özal'ın deyimiyle, **"ANAP hükümetinin kendi kalesine attığı gol"** iki bakanın istifasına kadar gitti. Başbakan Özal, Vural Arıkan'ın Maliye ve Gümrük Bakanlığı'ndan alınmasının bir zorunluluk olduğunu, suçladığı bacanağı **Ali Tanrıyar**'ın da akraba olduğu için kayırıldığı söylenmesin diye istifasını istediğini açıkladı. Ama Arıkan sorunu, hükümetteki bu değişiklik ile çözümlenmedi. Arıkan istifa etmemekte direndi, Cumhurbaşkanı tarafında görevden alınan ilk bakan oldu. Etrafından ANAP'tan sadece altı yandaş bulunmasına rağmen, iktidar partisine karşı tek başına muhalefetini sürdürdü. Arıkan, Maliye ve Gümrük Bakanlığı'ndan alınmasından hemen sonra, gazetelerde fotoğrafları ve demeçleri ile geniş yer aldı.

- **"Benim içki sofrasında resmimi görünce Keçeciler neuzubillah der, Turgut Bey tövbe tövbe der. Bunları derler ama gizli gizli içerler."**
- **"Şimdi daha rahat konuşacağım."**
- **"Siyasete şimdi başlıyorum."**
- **"Zamları ben yapmadım. Pakdemirli ile Kaya Erdem'e sorun".**
- **"Benim kafa yapım ile Özal'ın çevresinin kafa yapısı arasındaki fark, devlet ile aşiret arasındaki farktır."**

Vural Arıkan, ANAP'lı bir yöneticinin deyimiyle **"dilini tutup, arı kovanına çomak sokmaktan vazgeçseydi"**, sorun daha fazla büyütülmeyecek, zaman içerisinde de küllenip gidecekti. Ama Vural Arıkan'ın hükümet ve parti yönetimiyle ilgili sert eleştirilerini sürdürmesi, hükümetten Devlet Bakanı Mesut Yılmaz'ın, parti içerisinden de genel sekreter **Mustafa Taşar** ve ekibinin tepkilerine neden oldu. Vural Arıkan'ın Maliye ve Gümrük Bakanlığı görevinden alınması ile yetinilmemesi istendi. Partiden de ihraç edilmesi gerektiği gündeme getirildi.

Cumhuriyet Bayramı kutlamalarından önce Başbakanlık Konutu'nda toplanan ANAP Başbakanlık Divanı'nda, Başbakan Turgut Özal, Arıkan'ın partiden ihracı konusunda açık bir tavır ortaya koymadığı halde Mustafa Taşar ve **Eyüp Aşık** başta olmak üzere tüm parti yöneticileri, Arıkan'ın mutlak cezalandırılması görüşünde birleştiler. Ancak toplantıda Arıkan'ın partiden ihracı konusunda herhangi bir karar alınmadı, sorunun çözümü de grup toplantısına bırakıldı.

ANAP grup yönetiminde de Arıkan'ın partiden ihraç edilmesi veya en azından kınama yoluyla cezalandırılması doğrultusunda yoğun bir propaganda başlatıldı. Arıkan'ın partiden ihraç edilmesini isteyenler bu görüşlerini şu gerekçelere dayandırıyorlardı :

- **Parti disiplini bozulmuş, hükümet yara almıştır.**
- **Arıkan hâlâ yanlış üzerine yanlış yaparak kastlı bir biçimde partiye zararlı olmaya devam etmektedir.**
- **Biz Arıkan'ın ayıplarını kapatmaya çalışıyoruz, kendisi sorumsuz davranmaya devam ediyor.**
- **Eğer Arıkan cezalandırılmazsa, bundan sonra parti disiplinini bozacak olanlara yapılabilecek hiçbir şey kalmaz.**

Vural Arıkan'ın partiden ihraçla cezalandırılması düşüncesi ANAP grup yönetiminde de tuttu. ANAP grup yönetiminde Arıkan'ın ihracı düşüncesi somutlaşmadan önce böyle bir girişimin nelere mal olacağı uzun uzun değerlendirildi. Sonuçta, **"Arıkan'la birlikte gitse gitse kardeşi ve Göksel Kalaycıoğlu gider. Arıkan'ın peşinden ANAP'tan ayrılacakların sayısı 6'yı bile bulmaz"** görüşüne herkes katıldı. 212 milletvekilinden 6 kişi gitse sonuçta ANAP yine TBMM'de 206 milletvekili ile çoğunluk durumunda bulunacaktı. O halde Arıkan'ın gitmesinde sakınca yoktu.

Eger Başbakan Turgut Özal ANAP Grubu'nda, **"Ya susar ya da gider"** diyerek topu Arıkan'a atmasaydı, Arıkan'ın partiden gitmesi yolunda açık bir tavır koysaydı, buna karşı çıkacak kimse yoktu. Hattâ Arıkan'ı en zor günlerinde bile yalnız bırakmayan 6 ANAP'lıdan karşı tavır almalarını da kimse beklemiyordu. Vural Arıkan'ı sonuna kadar destekleyen **Türkan Arıkan, Göksel Kalaycıoğlu, Nevzat Bıyıklı, Barlas Doğu, Sezai Pekuslu** ve **Fikri Atasever** partiden ihraç istekleri karşısında, sadece, **"Biz ANAP'lıyız, ANAP'lı olarak kalacağız"** demekle yetindiler.

ESKİ DEĞİL YENİ GÜNLER — Fotoğraf, Başbakan Turgut Özal ile Vural Arıkan'ın eski mutlu günlerinde değil, yeni ve ayrı günlerinde çekildi. Yine mutlu gibiler. Arıkan, ANAP'tan ihraç edilseydi peşinden kaç kişi giderdi? ANAP, Meclisteki çoğunluğunu yitirir miydi? Şimdi bu sorular havada, sorun buzdolabının karanlık bir köşesinde. (Fotoğraf: RIZA EZER)

Kovana çomak, kendi kalemize gol ve oyuncu değiştirme

Arıkan ise, kuliste karşılaştığı MDP Bitlis Milletvekili **Kâmuran İnan**'ın **"Hem parlamento içi muhalefet hem de hükümet içi muhalefet birarada görülmesin"** diye laf atması üzerine, **"Sizin muhalefette yapamadığınız muhalefet yapma işini de ben yapıyorum. İktidar içinde iktidar olmadığına göre, bundan sonra hep muhalefetim"** esprisi ile karşılık verdi. **"İhracınız isteniyor, ne diyorsunuz?"** sorularına karşılık da iki eliyle kulaklarını kapatarak **"duymak istemiyorum"** dedi.

Kâmran İnan'ın yanından ayrıldıktan sonra ANAP grup toplantısına giren Arıkan burada suçladığı ve egemen güç olarak nitelediği Ali Tanrıyar'ı görünce koştu sarıldı ve iki eski bakan sanki hiçbir şey olmamış gibi öpüştüler.

ANAP Grubu'nda sadece Özal konuştu. Gözünün içine bakarak söylediği **"çok konuşmak iyi değildir. Bu, partiye ve hükümete zarar verir. 10 yıl önceki olayları hep beraber yaşadık. AP'den 41 milletvekilinin ayrılması ile başlayan olaylar ülkeyi 12 Mart'a, oradan da 12 Eylül'e götürmüştür. Eğer içinizde bizi bu duruma düşürmek isteyen varsa şimdiden gidebilir"** sözlerini Arıkan başı önünde ve kıpkırmızı bir yüzle dinledi.

Özal'ın 1970 yıllarında AP'den kopmaların ülkeyi hangi noktaya götürdüğünü Demoklesin kılıcı gibi hatırlatması akan suları durdurmaya yetmişti.

Bir ANAP yöneticisinin ifadesiyle, Vural Arıkan yanındaki en fazla 6 kişi ile ne yapabilirdi? Yapabilecekleri en fazla bütçeye ret oyu vermekti, bütçeye ret oyu kullanmak ise ülkeyi yeni 12 Mart'lara, 12 Eylül'lere götürürdü. Arıkan işte bunun farusının altından kalkamazdı.

Sonuçta, Arıkan şimdilik ANAP'ta kaldı. Grup toplantısından sonra TBMM Başkanlığı'ndan izin alarak İstanbul'a gitti. Arıkan sorunu da şimdilik buzdolabına kondu.

YENİ BAKANLAR

Vural Arıkan ile Ali Tanrıyar'ın bakanlıklarından istifa edeceklerinin Başbakan Turgut Özal tarafından açıklanmasından sonra, tüm ANAP yöneticileri kimlerin bakan olacağını merakla beklediler. Bazı ANAP'lılar geceyi lacivert elbiseleri içerisinde geçirirken, bir grup milletvekili de Genel Sekreter Yardımcısı **Gürbüz Yılmaz** ve Kars milletvekili **İlhan Aküzüm** ile birlikte hem dertleştiler, hem de Bakan-Toto oynadılar. Gürbüz Yılmaz ve İlhan Akküzüm, sadece Kurtcebe Alptemoçin'in Maliye ve Gümrük Bakanlığı'na getirilmesinde yanılmışlar, **Ahmet Karaevli** ile **Yıldırım Akbulut**'un hangi bakanlıklara getirileceğini bilmişlerdi.

Yıldırım Akbulut kendisine bakan olduğunu söyleyen arkadaşlarının kutlamalarını bir espri olarak kabul etmiş, öğle saatlerinde gittiği bir resmi davetten çıkışında makam şoförü arabasının kapısını **"Buyrun Sayın Bakanım"** diye açıncaya kadar da İçişleri Bakanı olduğuna inanmamıştı. Akbulut, Bakanlık Müsteşarı **Hasan Celal Güzel** ile telefon konuşması yaptıktan sonra İçişleri Bakanı olduğuna emin olabildi.

Öbür yeni bakan da bakan olduğuna zor inandırılabildi. Ahmet Karaevli, öğleye kadar kendisini **"hayırlı olsun"** diye kutlayan arkadaşlarını dinlememiş, genel merkezdeki odasında seçmenleri ile görüşmeyi sürdürmüştü. Karaevli saat 12.45'te odasına gelerek kendisini kutlayan Genel Başkan Yardımcısı **Mehmet Keçeciler**'e bile inanmıyordu, **"Bırak Allahaşkına abi. Tüm arkadaşlar takılıyorlar, bir de sen espri yapma"** diyordu. Karaevli bakan olduğuna, Genel Sekreter **Mustafa Taşar**'ın, Başbakanlık Müsteşarı **Hasan Celal Güzel**'in notunu iletmesiyle inanabildi.

HP Kongrelerinde büyük canlılık var

Parti içi mücadele ile parti partileşiyor

HASAN UYSAL

Ankara — HP'nin geçtiğimiz hafta yapılan Sinop ve Samsun il kongrelerine tanık olan deneyimli bir basın mensubu Samsun Kongresi akşamı, bir grup HP'li parlamenterlerle birlikte yemek yerken şunları söylüyordu:

"Olacak şey değil. Gazetelerde okumuştum, ama bu kadarını düşünmüyordum. Ben büyük kongre öncesi yapılan bir HP il kongresine ilk kez katılıyorum. Böyle coşku ve kalabalık eski CHP kongrelerinde bile zor oluyordu. Şaştım kaldım."

Kongreye katılıp Ankara'ya dönen Prof. **Aydın Gürkan** da Sinop ve Samsun kongrelerini değerlendirirken şunları anlatıyordu:

"Delegelerle, dinleyicilerle konuştum. Salonu dolduran herkes hep beraber alkışlıyorlardı. İşin ilginci, bunların tümü HP'li değil. SODEP'li var, kurulacak DSP'yi bekleyen var. Şimdiye kadar herhangi bir partiye sempati duymamış, ancak yeni yeni politize olmaya başlayan var. Konuşmalar birbirinden cesaretli, bilinçli ve coşkulu. Her kongremiz diğerinden daha iyiye gidiyor. Bu gidiş hem demokrasimizin gerçekleşmesi hem ülkemizin hem de demokratik sol görüşün esenliği için büyük umut ışığıdır."

Merkezci grubun elemanlarından Genel Sekreter Yılmaz Hastürk ile Genel Başkan Yardımcısı **Özer Gürbüz** dönüşlerinde, kongreye gelmeyen Genel Başkanı **Necdet Calp**'e, kongrelerin çok coşkulu ve kalabalık geçtiğini, kendilerinin çok alkışlandığını, demokratik sol grubun kendi deyimleriyle **"cuvalladığını"** ve buradaki kongreleri kazandıklarını anlattılar. Oysa Calp'in ekibi hem Sinop'u 4-2, hem de Samsun'u 14-2 delege hesabıyla açık bir yenilgiyle kapamıştı. Sinop'ta çok sevilen HP Genel Başkan Yardımcısı ve Sinop milletvekilli Özer Gürbüz'e ilçe başkanı aynen şöyle seslenmişti;

"Özer abi, seni çok severiz. Ama karşımıza çıkma, seni de ezeriz."

HP'nin il kongrelerinin hemen tümünü Calp'in ekibi yitiriyordu, ama çoğunlukla seçimlerden sonra il teşkilâtına uğramamış milletvekilleri, Calp'in gözünden düşmemek için Genel Başkana yanlış rapor veriyorlardı. **"Sayın Genel Başkanım"** diye başlıyorlar ve ardından **"kongremizin tümünü bizim ekip kazandı. Yeni il başkanımız size bağlılığını bildirdi. Gürkan ekibi rezil oldu. Bizimkiler onları yuhalayacaklardı da ben 'ayıp olur, boşverin' diyerek önledim"** diye rapor veriyorlardı.

Kendisine gelen raporlara güvenen HP Genel Başkanı Necdet Calp ise **"Her şey iyi gidiyor. İstanbul'u yüklenmek lazım. İstanbul'a da halledersek iş bitti"** diyerek, geçtiğimiz hafta, Sinop ve Samsun Kongrelerini beğenmeyip, yanına kendi ekibinden Genel Başkanı Yardımcısı **Günseli Özkaya** ve İstanbul milletvekillerini alarak İstanbul'daki ilçe kongrelerini izledi.

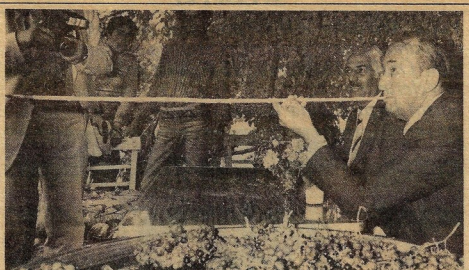

Barış çubuğu mu? (Fotoğraf: Namık GÖZ - a.a.)

HP'de kesin kongre tarihi hâlâ belli değil. Genel Merkezin il örgütlerini fesh ve kongreleri erteleme kararı nedeniyle büyük kongrenin nisan ayından önce yapılması mümkün görülmüyor. Ancak daha arada beşbuçuk ay gibi uzun bir süre olmasına karşın kıran kırana bir merkezci-demokratik solcu kavgası sürüyor. Gruplar birbirlerine karşı yeni mücadele stratejileri hazırlarken yeni yeni **"çökertme planları"** da araştırıyorlar. Bu çekişme HP grubunda daha hissedilir ve gözle görülür biçimde ortaya çıkıyor. Mücadele, gruplar arasında kemikleşmeyi getiriyor.

İki grubun mücadelesi sürerken, yavaş yavaş oluşmaya başlayan daha önce Calp'e gözüken bir başka grup, kendilerine **"Üçüncü Dünyacılar"**adını vererek ortaya çıkmış gözüküyor. Çoğunluğunu sendika kökenlilerin oluşturduğu üçüncü grup, varlıklarını duyurmaya başlarken temel felsefelerini "ne Calp, ne Gürkan, ne SODEP ne de DSP" biçiminde açıklayarak, HP'nin kimseyle birleşmeden kendi başına bir güç olacağını ileri sürdüler. Demokratik sol gruba göre "Üçüncü Dünyacılar" kendileri için avantajdı. Bu grup hem Calp'in oyunu bölecekti, hem de Calp'e oranla daha anlaşılabilir kişilerden oluşmuştu. Calp'in ekibi ise bu grubu **"önemsiz"**olarak nitelendiriyordu. Küçümsenen grup, küçümsenmemesi gerektiğini, ilerde genel başkan adayları olarak açıklamayı düşündükleri CHP eski Gençlik Kolları Başkanı Dr. **Çağlar Kırçak**'ı ve arkadaşlarını alarak kanıtlıyordu.

Ancak bütün bu parti mücadelelerinin HP'yi yıpratmak bir yana partiye canlılık getirdiğini bile söylemek mümkün. İki grubun ateşli rekabeti kongreleri canlandırmakla kalmıyor, bu canlılık meclis çalışmalarına da yansıyor. Demokratik sol gruptan Adana'nın çalışkan ve genç parlamenteri **Cüneyt Canver**, aralarında Aydın Gürkan'ın da bulunduğu 40 kişiye imzalattığı, İçişleri Bakanı Ali Tanrıyar hakkındaki gensoru önergesi ile ANAP'ın zor günler geçirmesine neden oldu. Ancak başlangıçta merkezcilerden kimse bu önergeye imza atmaya yanaşmazken, önergenin beklenmedik olayları ortaya çıkartması, bu önergenin paylaşılamamasına yol açtı. Calp ekibine göre önergenin başarısı ken-

Merkezciler-Gürkancılar kavgası bütün şiddetiyle sürerken Üçüncü Dünyacılar grubu ortaya çıktı. Gruplar HP Meclis Grubu'nda birbirleriyle rekabet halinde, bu verimi arttırıyor, ortaya birçok öneri, birçok plan çıkıyor.

dilerine aitti. Canver **"Ben böyle şey görmedim. Önergeyi verdim diye beni eleştirenler şimdi önergenin kendi başarıları olduğunu söylüyorlar"** diyecekti.

Gürkan ve Calp çekişmesi grupta açıkça görülüyor. Parti içinde ayrı bir parti gibi çalışmaya başlayan Gürkan grubu yeni bir alternatif programı hazırlamaya başlamış, iddialarına göre Meclisi sarsabilecek ve kamuoyunu yakından ilgilendiren yasa önerilerini sıraya koymaya başlamıştı. Aynı biçimde, parti yönetimini elinde bulunduran merkezci ekip de boş durmuyordu. Demokratik sol grubun başarısını aşacak yeni hazırlıkların planlarının yapılması kendi aralarındaki her toplantıda gündeme geliyordu.

Kısacası, kongre yaklaşırken giderek tırmanan parti içi çekişme, HP'yi partileşmeye zorluyor.

MDP Başkanı Sunalp başkan adayı avında

Gel bakalım biraz böyle, aday mısın doğru söyle

MDP Meclis Grup Başkanvekillerinden Ali Bozer, "Ciddi verilere dayanarak muhalefet yapıyoruz, ama ne yazık ki gazetelere yansımıyor" dedi gazetecilere, "Bize dikkat edip değerlendirirseniz memlemet ve siz kazanırsınız. İlle terbiye-adap dışı hareket mi yapalım ?"

RAFET GENÇ

Ankara — Milliyetçi Demokrasi Partisi'nde bugünlerde **"yapıcı muhalefetin"** gerektiği kadar kamuoyuna yansımadığı şikâyetleri yanında, **"Vural Arıkan olayı"** ile iktidar umudu da yaşandı.

MDP dış ilişkilerle ilgili genel görüşmeden bu yana **"ciddi ve vakur"** muhalefet örneği verme çabası içinde.

Meclis Grup Başkanvekillerinden **Ali Bozer** bu konuda gazetecilere örnekler veriyor ve kendilerini **"artık anlamaları gerektiği"** üzerinde duruyordu. Bozer bir gazeteciye şöyle diyordu:

"Biz gerçekten samimi bir biçimde ve ciddi verilere dayanarak muhalefet yapıyoruz. İktidarın Anayasa içinde ve tüzüklere uygun biçimde hareket etmesini sağlamak için elimizden geleni yapıyoruz. Ama ne yazık ki gazetelere gereği kadar yansımıyor. İlla da terbiye, adap dışı hareketler yaparak mı gazetelere geçelim? İşte biz de bunu istemiyoruz. Bize dikkat edip, değerlendirirseniz, memleket ve siz kazanırsınız.."

Ali Bozer böyle konuşurken Meclis grubunda başka havalar esiyordu. Bitlis Milletvekili eski hariciyeci **Kâmran İnan**, grubu **"entellmenler kulubüne"** benzetiyor, konuşmalardan bir sonuç alınamayışından yakınıyordu.

İstanbul Milletvekili **Doğan Kasaroğlu, "Partimiz Meclise geldi geleli bir türlü parti politikasını saptayamadı. Toplanıp toplanıp dağılıyoruz, ama bir türlü parti politikasını saptayamadık"** diyordu.

ANAP içinde Maliye eski Bakanı Vural Arıkan'ın **"çıkışı"** sırasında birdenbire bazı beklentiler içine giren MDP Grubu üyelerini, Genel Başkan Turgut Sunalp'in bir ilçe kongresinde **"iktidar müjdesi"** vermesi oldukça sevindirmişti.

Oysa geçen hafta, Genel Başkan Turgut Sunalp'in bulunmadığı bir grup toplantısında Doğan Kasaroğlu bu **"iktidar müjdesi"** hakkında bilgi istemiş, ancak **"politikada olur böyle vakalar"** yanıtını almıştı. Bu konudaki bir haberin eksik çıkmasını fırsat bilen Turgut Sunalp da **"Ben grupta yoktum, durum yalandır"** diye açıklamalarda bulunmuştu.

"Arıkan olayı" tüm beklentilerin dışında gerçekleşince, bu kez Genel Başkan Turgut Sunalp, ikide bir bazı üyeleri Meclisteki odasına çağırıp **"Beyefendi, Genel Başkan adayı mısınız, bunu öğrenmek istiyorum"** diye sormaya başlamıştı.

Turgut Sunalp şu sıralarda odasında pek az kişi ile beraber saatlerce oturup, parti içindeki **"Genel Başkan adayları"**nı avlamaya çalışıyor. Meclis kulisinde pek fazla oturmuyor, sohbetlere katılmıyor. Geçenlerde **Memduh Yaşa**'yı makamına çağırıp **"Genel Başkan adayı mısınız?"** diye sorduğu, karşılığında **"efendim vallahi de tallahi de hayır"** yanıtını alınca içi rahatladı.

Birkaç gün sonra bir sohbette **Mustafa Çoraplı**'nın adını duymuş, onu da çağırıp adaylık durumunu öğrenmişti.

Ermeni meselesi, Arıkan olayı, Meclis araştırması önergesi üzerinde meclis çalkalanırken MDP Grubu kendinden beklenen **"aslında beklenmeyen"** bir işi daha aradan çıkarıvermişti.

Geçen hafta grupta, önemli bir sorun için grubun eğilminin saptanması gerekirken, bir üye ayağa kalkarak, **"efendim, şu sıra meselesini bir arada iken çözümleyelim"** diyerek, genel kuruldaki parti sıralarının yeniden düzenlenmesini istemişti.

Uzun tartışmalardan sonra, genel kurulda il sırasına göre düzenlenmiş olan oturma düzeni değiştirildi. Ve milletvekillerinin oturacakları yerler kura ile yeniden saptandı. Bu kura çekimi sonucunda Turgut Sunalp sekizinci sıraya düştü. Ancak Başkan olduğu için şimdilik ön sırada oturuyor. Bazı üyeler, şaka yolla **"genel başkanlığının sona yaklaştığı sıra seçiminde de belli oluyor"** demeye başladılar.

En genç milletvekillerinden biri: HP'li Özbek

Harran Ovası holdinglere

ERBİL TUŞALP

Ankara — Adıyaman HP Milletvekili **Ahmet Sırrı Özbek,** Özal hükümetinin doğu ve güneydoğu yatırımlarının özendirilmesi konusundaki vaatlerinin de öteki vaatleri gibi sonuçlanacağını söyledi. Özbek, **"Sorun Harran Ovası'nın holdinglere devrinden ibarettir"** diyerek hükümetin doğu ve güneydoğudaki ekonomik politikalarına yeni bir boyut getirdi.

—TBMM'nin en ilginç milletvekillerinden birisiniz. Niçin siyasete atıldınız?

ÖZBEK — Siyasete girişim bir rastlantı değil. Siyasete girişimde bir zorlama da yok. Bulunduğumuz koşullar, yetiştiğimiz ortam gereği zaten politika içindeydik. Yani siyasetle 12 Eylül öncesi de ilgim vardı. Benim için bir değişiklik yok anlayacağınız. HP'den milletvekili olmam da siyasetin serbest bırakılmasından sonra fiili durumun bir sonucu bence. Siyasi partiler o dönemde, bir de seçime girebilme yeteneklerine göre ayrıma tabi tutulmuştu biliyorsunuz.

—Siyasette aradıklarınızı buldunuz mu?

ÖZBEK — Bunu çok ayrıntılı cevaplamak gerek. Çünkü **"Kimin için siyaset?"**ten başlayarak, **"Ne için siyaset?"**e kadar uzanabilecek bir dizi değerlendirme yapmak gerekir. Ama kısaca beklentilerimin hepsi gerçekleşti denemez demek daha doğru bir yanıt olur sanıyorum. Çünkü serbest siyaset başlayalı çok kısa bir süre oldu. Üstelik içinde yaşanılan dönem, demokrasiye geçiş dönemi olarak adlandırılıyor. Geçiş dönemi nedeniyle de bekledeklerimizin gerçekleştiğini söylemek güç. Ama bizim amacımız sosyal demokrat düşüncenin parlamentoda cılız olsa da sesinin çıkmasıydı.

Ahmet Sırrı Özbek, "Politikada" diyor "istimi arkadan gelsin diyerek ancak kapalı dönemlerde prim toplanır. Özal da bunu yapıyor."

—Geçiş döneminde siyasetle fiilen uğraşmanın bir zorluğu var mı sizce?

ÖZBEK — Önce 1982 Anayasası'nın getirdiği zorluklar var. Sonra geçiş döneminin iktidarı, yani ANAP iktidarının uygulamaları da bazı zorlukları kendiliğinden oluşturuyor. Örneğin kanun hükmünde kararnamelerle ülke TBMM iradesine ve anayasal bazı zorunluklara rağmen rahatça yönetiliyor. Sonra ülkenin büyük bir kısmında sıkıyönetim hüküm sürüyor. Bunun da doğal zorlukları var. Basına konan bazı kısıtlamaların zorlukları var. Bütün bunları politikayı zorlaştıran etkenler olarak sayabilirsiniz.

—Milletvekili olarak Meclis kürsüsünden değinmeyi düşünüp de dönemin özelliğini gözönüne alıp, gündeme getiremediğiniz bir sorun oldu mu?

ÖZBEK — Koşulların zorlanmamasından doğan bazı konuların ertelendiğini söylemek gerçekçi olur sanırım.

—Partinizin muhalefet stratejisini nasıl değerlendiriyorsunuz?

ÖZBEK — Partimizin sosyal demokrasi anlayışının temelinde devlet ağırlıklı bir ekonomik model yatıyor. İktidar partisi, tam aksi uygulama içinde. Bizden bu sistemi desteklememiz, siyasal yanı olmayan bu tür bir liberal ekonominin bazı yönlerini beğenmemiz de beklenemez. Uygulamalardan yana olmamız ise hiç beklenemez. Muhalefet stratejisinin bu temel üzerine kurulması gerekir. Bir başka deyişle ANAP'ın modelinin karşıtı bizim muhalefet politikamızı oluşturur. Alternatifi budur.

Mümkün değil

—Ancak partinizin Genel Başkanı bir keresinde ANAP ile bir koalisyon ortaklığından söz etti.

ÖZBEK — Parti disiplini, parti programına uymamızı gerektiriyor. Bu benim için de Sayın Genel Başkan için de böyle. Böyle bir modeli uygulayan bir parti ile birlikte olmamız mümkün değil. Ama ANAP yöneticileri der ki, **"Bizim programımız yanlışmış, bu model ülkenin çıkarı için değil zararı içinmiş, geç anladık"**, o zaman Genel Başkanımız ANAP ile koalisyon ortaklığı görüşünde haklı olabilir.

Devlet yönetiminin ağırlığını, ciddiliğini duyurmayan bir iktidar partisi ile ortaklığın düşünülmesi bile tek başına bir sorundur bence. Dışişleri Bakanımız Halefoğlu'nun dış gezilerine katılan oğlu, çeşitli alanlarda ayyuka çıkan yolsuzluk söylentileri, devlet dairelerinin işgali gibi örnekleri çoğaltmak mümkün. Bu anlayışla bir ortaklığı ben düşünemiyorum. Sayıştay Genel Kurulu'na bile girmeye, orada da siyasi bir ağırlık kurmaya çalışan bir anlayıştan söz ediyorum.

—İktidarın bu tür uygulamalarını Meclis kürsüsünden hiç eleştirdiniz mi?

ÖZBEK — Tabii. Çok çarpıcı bir örnek, Nurettin Soykan olayını anlattım sayın üyelere. Doğu ve güneydoğu belediyeleri, vatandaşa **"Kış boyu yarım ton odun kullanın"** diyor. Kışın diğer yarısında ise kömür almalarını öneriyor. **"Onunla ısının"** diyor. Ama vatandaşın kömür alacağı ocaklar kapalı. Kömür batıdan, Zonguldak'tan, Tavşanlı'dan gelecek. Maraş'ta, Antep'te bir ton kömürün maliyeti 21 bin lirayı buluyor. Aynı nitelikteki Cizre kömürü ise 6 bin lira. Bu ocaklar kapandı. Nurettin Soykan buradaki dekapaj işlerini aldı, sonra ocakların kapanmasına neden oldu. Üstelik devletten 300 milyon lira aldı. Soykan'ın ANAP'ın doğu bölgesi örgütlenmesinde önemli bir kişi olduğunu söylemek gereksiz sanırım. Şimdi sorunuza gelelim. Ben bütün bu olanları gündem dışı bir konuşma yaparak TBMM'nin bilgisine sundum.

Tutuklu, hükümlü değildir

—Bir hukukçu olarak, Adalet Komisyonu'ndaki iki yasa önerisi üzerinde değerlendirmenizi alınak istiyorum. Tutuklulara hücre hapsi cezası verilmesinin ne gibi pratik bir faydası var? Bir de örgütlerini açıklayan teröristlerin cezalarının indirilmesine ilişkin bir yasa önerisi var. Bundan ne umuluyor?

ÖZBEK — Ben yasa önerilerinin metinlerini incelemedim. Tutuklulara hücre cezası verilmesi, yani onlara hükümlü gibi davranılması yanlıştır. Türkiye'de tutukluların sayısı biliyorsunuz bir hayli fazla. Bir hukuk adamının öncelikle bilmesi gereken temel bir sorun var: Bir kere tutuklu, hükümlü değildir. Hakkında kesin ceza verilen bir kişi değildir. Bir hukuk kuralı daha vardır: Sanık, hakkında ceza verilinceye kadar masumdur. Yerel mahkemelerin idama mahkûm ettiği insanların beraatla sonuçlanan yargı aşamalarının örnekleri ders olarak okutulmaktadır. Adaletin temel ilkesini bize şöyle öğretmişlerdi: Bir suçsuzun cezalandırılması yerine, binlerce suçlunun serbest bırakılması uygundur. İkinci yasa önerisine gelince, itirafın yargıda önemi yadsınamaz. Ama bunun sakıncalarını da birlikte düşünmek gerekir. Bu yöntem asılsız ihbar ve ısnatların doğmasına neden olabilir. Ceza Yasamıza göre, suçlu birisinin ısnatları sağlam delillere dayanmıyorsa ve karşı taraf bunu kabul etmiyorsa, bunun ispatı zorunluluğu vardır. Bu ciddi bir sorundur ama faydalı yanları da vardır. Bu yöntem belki işkence yapılmasını önleyebilir.

—Bu tür bir yasa önerisinin TBMM'de görüşülmesi, infazların durdurulmasını gerektirir mi?

ÖZBEK — Evet. Özellikle idam cezalarının bu yasa önerisinin sonuçlanmasına kadar durdurulması gereklidir. Hukuk vicdanı bunun böyle olmasını gerektirir.

—Bir doğu milletvekili olarak Özal iktidarının bölgedeki yatırımların özendirilmesine ilişkin önlemlerini nasıl karşılıyorsunuz?

ÖZBEK — Özal, birçok şeyi özendirmek istiyor. Bunun için birçok önlem getiriyor. Ama sonunda da çıkıp Türkiye'de konut sorunu yok diyebiliyor. Tapu olayı için seçim meydanlarında tanıdığı süreye, icraatin içinden programında bir iki yıl ekleyiverdi. Özal, pratik bir adam yanı. Köprüyü satacaktı, yasası çıktı, ama şimdi nasıl satarım diye düşünüp çare arıyor. Politikada **"İstimi arkadan gelsin"** anlayışı ile ancak kapalı dönemlerde prim toplanır. Özal da bunu yapıyor. Doğu ve güneydoğu, bugünkü durumu ile özel sektör için çekici değildir. Ancak Atatürk Barajı'nın bitmesi ile örneğin Harran Ovası cazip bir yer olacaktır. Çünkü sulanacaktır. Çok art niyetli olduğumu sanmayın, ama bu tür özendirme önlemleri birkaç yıl sonra ancak büyük holdinglerin işine yarayacaktır. Daha şimdiden bazı büyük holdingler Harran Ovası'ndan toprak almaya başlamışlardır. Çünkü sulanabilen Harran Ovası, geleceğin bir Çukurovasıdır.

Kısaca, bölgedeki yatırımların özendirilmesi konusu, Hakkâri'yi, Van'ı ve Bitlis'i ilgilendirmemektedir. Bence bu vaatler de, Özal'ın öteki vaatleri gibi gerçekleşecektir.

BU SAYILIK YAZISIZ FOTOROMAN EKİ

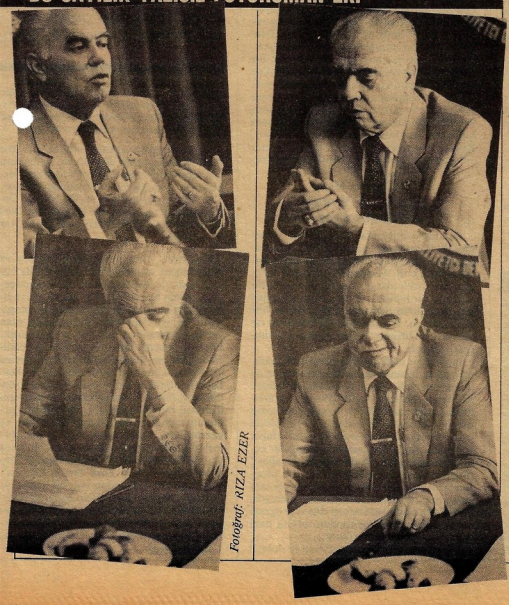

Fotoğraf: NİZA EZER

ABD

Seçimler ve Özgürlük

GÜNDÜZ VASSAF

Birçok Üçüncü Dünya Ülkesinde özgürlüğün kısıtlandığı bugünlerde, 3. Dünyalı aydınların "Batı'ya çıkması" kendilerine çarpıcı gelebiliyor. Çoğu kısa süren bu gezilerde Batı'da ve özellikle Amerika'da özgürlüğü **"anlamak"** genellikle bu ülkedeki aydınların, sanatkârların ürünlerini değerlendirmekle sınırlı kalıyor. Özgürlüğün Amerika halkına nasıl yansıdığı pek anlaşılmıyor. Bu olgu yüksek öğrenimlerinin ya da memuriyetlerinin birkaç yılını Amerika'da geçirenler için de kısmen geçerli. Örneğin, **"Missing"** (**"Kayıp"**) filmi gibi seçimle iktidara gelmiş Allende hükümetinin devrilmesinde Nixon-Kissinger-CIA komplosunu gösteren bir filmin Amerikan yapıtı olması, kendi ülkesinde yasaklanan filmlerini Batı'da kazandığı ödüllerle tanıyan Türk aydınının gözünü kamaştırabiliyor. Demokrasiye derin bir özlemden kaynaklanan bu tür izlenimler zaman zaman basınımıza da yansıyor. Ancak Türkiye'nin göreceli durumundan Amerika'daki özgürlüğü değerlendirmek belki bizdeki duruma göre bir anlam taşıyabilir. Oysa Amerika'daki özgürlük en iyi kendi gelişmesi içinde anlaşılabilir, başka bir sistem ya da 3. Dünyayla karşılaştırarak değil.

Bugün Amerika'da mahkeme kararıyla okullarda bulundurulması yasaklanan kitaplar kütüphane raflarından indiriliyor. Ülkenin kimi yörelerinde bu kitaplar halkın katıldığı törelerde yakılıyor. Yakılan kitaplar arasında Darwin'den başka Mailer, Vonnegut, Salinger gibi Amerika'nın önde gelen yazarlarının eserleri var. Kitapları yakanlar ise, okul aile birliği üyeleri, öğretmenler ve din adamları. Aynı Almanya'da daha 1933'te Freud, Mann, Heine gibi totaliter düşünceye ters düşen yazarların kitaplarının Nazi partisince düzenlenen törenlerde yakıldığı gibi.

Bu ülke şimdi genel seçimlerin eşiğinde. Güçlü bir Amerika için tüm milliyetçiler Reagan'a oy vermeye çağrılıyor. Rakibi Mondale en az Reagan kadar milliyetçi ve dindar olduğunu kanıtlamaya çalışıyor. Amerika'yı eleştirmek eskisi gibi hoşgörüyle karşılanmıyor. Aynı olimpiyatlarda olduğu gibi Cumhuriyetçi Parti'nin mitinglerinde "Amerika, Amerika" sloganı atılıyor.

İlkokul çocuklarının bile en büyük korkusu bir nükleer savaşta anne ve babalarıyla birlikte kül olmaları. Avrupa'ya roketlerini yerleştiren Reagan hükümeti ise şimdi uzay savaşı stratejisi ve teknolojisini geliştiriyor. Beyaz Saray'a yakın çevreler. Başkanlık seçimlerinden sonra Pentagon'un Nikaragua'ya askeri çıkartma yapmaya hazırlandığını bildiriyor. İstatistikler, 1979'dan bu yana Amerika'da yoksul ve zengin kesimlerin yüzde 8 çoğaldığını gösteriyor (McNeil-Lehrer Report, 27 Eylül, 1984). Reagan kendi iktidarı'nda 2 milyon 300 bin kişiyi daha açlığa karşı yiyecek yardımında bulundukları söylüyor. (Reagan Mondale televizyon tartışması, 7 Ekim 1984). Amerika'da zenginler zenginleşirken yoksullar da yoksullaşıyor. Orta sınıf eriyip gidiyor. Bir yandan da Amerika koskoca ordusuyla Grenada'da okuyan 100 kadar Amerikalı tıp öğrencisinin can güvenliği tehlikede gerekçesiyle küçücük adayı işgal ediyor, hükümet üyelerini hapse atıyor, askerlerini öldürüyor. Amerikan halkı ise ülkemizin ve ordumuzun büyük zaferi diye bayram yapıyor; gönüllü olan Amerikan ordusuna başvurular rekor düzeyde artıyor. Daha on, onbeş yıl önce siyah hakları için savaşan Martin Luther King'e sırt veren, kendi hükümetlerine karşı Vietnam'ı destekleyip savaşın sona ermesini sağlayan, Nixon'u istifaya zorlayan Amerikan halkı şimdi artan yoksulluk ve savaş kışkırtmalarıyla birlikte milliyetçi Reagan'ı destekliyor. Neden? Halkın psikolojisi niçin nesnel durumu yansıtmıyor? Nasıl oluyor da yoksulluğu arttıran, dünyayı savaş tehlikesine yakınlaştıran Reagan'ın 1984 seçimlerini kazanacağına mutlak gözüyle bakılıyor?

Kitle Denetimi Özgürlüğü Kısıtlıyor

Amerika'da kamuoyunun düşüncesi giderek kitlesel psikolojik denetim yöntemleri ve iletişim teknolojisindeki gelişmelerle oluşturuluyor ve sınırlandırılıyor. Yukardaki soruların yanıtı kısmen bu tür uygulamaların son yıllarda giderek ortan başarısından kaynaklanıyor. Amerika'da özgürlüğün boyutlarına psikolojik yöntemler ve iletişim teknolojisinin etkinliği açısından bakıldığında, ilk bakışta güçlü gözüken aydının toplumdaki yeri, bir filin sırtındaki sineği andırıyor.

Birçok ülkenin tersine, Amerikan halkı boğucu yasalarla, devlet terörü korkusuyla ya da geleneklerin gücüyle denetlenmiyor. Herhangi bir topluma egemen olmanın en güçlü göstergesi bunların hiçbirine başvurmaya gerek kalmaksızın halkı denetleyebilmek.

Amerikalılar büyük bir içtenlikle dünyanın en özgür toplumunun yurttaşları olduklarına inanıyorlar. "Ben her istediğimi yapmakta özgürüm", "Devlet benim hayatıma karışamaz" düşünceleri olağan Friedman'ın bireyci ve rekabetçi ekonomi-politikasını uygulayan "hayatıma karışamaz" düşünceleri olağan. Reagan da Amerikan yaşantısında devletin etkinliğini asgariye indirmekten ve bireysel girişkenliğin olanaklarını arttırmaktan yana. Gerçekten de bir açıdan bakıldığında devlet, Amerikan yurttaşının silah taşıma hakkını bile kısıtlayamıyor. Başkan John Kennedy, Başkan adayı Robert Kennedy ve siyah lider Martin Luther King'in katledilmesi, Başkan Ford ve Başkan Reagan'a yapılan suikast girişimlerine rağmen, postadan bile tüfek ısmarlamak mümkün. Amerikan yurttaşı silah taşıma hakkına özgürlüğünün bir ölçütü olarak bakıyor.

Amerika'da özgürlüğün sınırlılığı ise, "istediğini yapmakta özgür olan Amerikan yurttaşının" genclikle egemen düzene ters düşecek bir şey istememesinden ya da istemlerinin boyutunun ve seçeneklerinin çoktan egemen düzence belirlenmiş olmasından kaynaklanıyor. İstediğini seçtiğini sananın seçtikleri gerçekte çoktan belirlenmiş. Başarılı bir toplum mühendisliği becerisi gerektiren bu uygulama ise toplumun simgelerini üretme, yayma, değiştirme ve tedavülden kaldırma gücüne sahip olmaktan kaynaklanıyor. Amerika'da sermayenin tekelleşmesiyle birlikte, simgeler ve simgelerin aktarıldığı kitle iletişim araçları da aynı ellerde tekelleşiyor. Bu güce sahip olanlar aynı zamanda Amerikan ekonomisini ve politikasını yönlendiren sayılı aileler (Domhoff, **Who Rules America**- 1967 ve Who Rules America Now?- 1983- Amerika'yı Kim Yönetiyor?"). Bankalar, şirketler, enstitüler, vakıflar ve kitle iletişim araçlarıyla Amerika'yı yönlendiren bu aileler dar görüşlü ve ancak kısa vade için geçerli, bol kâr getirici politikalarını dört yılda bir seçilen başkanları aracılığıyla uyguluyorlar. Değerleri ve düşüncelerini, bir mal gibi Amerikan halkına tanıtıyor, pazarlıyor ve bir ölçüde benimsetebiliyorlar. Kısaca, toplumun simgelerini denetleyen toplumu da denetlemiş oluyor. Bu açıdan Amerika Avrupa'dan çok farklı. Avrupa'da özerk ya da tekellerin denetiminden uzak olan kitle iletişim araçları Amerika'da özel teşebbüsün elinde.

Televizyonda Kazanılan Seçimler

Demokrat Parti'nin ileri gelenleri Reagan'ın simgeleri kullanmaktaki başarısını sık sık dile getiriyor. Ön seçimlerde yenilen Başkan adayı Hart, artık seçim kampanyalarının halka giderek değil, televizyon aracılığı ile yürütüldüğünü ve seçimlerin televizyonda kaybedildiğini söylüyor. Hart aynı zamanda Reagan'ın görünüşten ibaret ve içerikten yoksun olduğunu da belirtirken, "sokaktaki adam" Reagan'ı "anladığını" söylüyor. Mondale de toplumun bütün simgelerine Reagan'ın sahip çıktığını, vatanperverlik, aile, bayrak gibi simgelerin seçmen gözünde Reagan'la çağrıştırıldığını söylüyor.

Amerika'da halkın bilgi, düşünce ve simgelerini en çok televizyon belirliyor. Kamuoyu oluşumunda televizyonun işlevini istatistikler açıkça gösteriyor. Amerika'da evlerin yüzde 95'inde televizyon var. Her televizyon günde ortalama altı saat izleniyor. Hesaplara göre, altmış beş yaşına gelen bir Amerikalı hayatının gece gündüz tam dokuz yılını televizyon karşısında geçirmiş oluyor. Gerek televizyonun yaygınlığından gerek adayların can güvenliği nedeniyle kitle toplantılarından kaçındıklarından, televizyonun kullanımı ve etkisi seçimden seçime artıyor. Reagan-Mondale televizyon tartışmalarını 100 milyona yakın kişinin izlediği söyleniyor.

Baskı Ve Düşünce Yasağı Gerekmiyor

Bundan yüzyıl kadar önce yazdığı "**Amerika'da Demokrasi**" adlı ünlü kitabında özgürlüğün sınırları üzerinde düşüncelerini belirten **Alexis de Tocqueville**, Avrupa ülkelerinden farklı olarak Amerikalıların birbirine çok benzediğini ve toplumun görüşüne ters düşenlerin dikkate ya da ciddiye bile alınmadığını, bu nitelikte bir baskının ise sansürü ve düşünce yasağını gereksiz kıldığını yazmıştı.

Aynı olgu hâlâ geçerli. Ama artık paranız yoksa düşüncenizi halka duyurmaya da olanağınız yok. Kamuoyuna seslenebilmek açısından düşünce özgürlüğünden yararlananlar, aynı zamanda ekonomik güce sahip olanlar. Amerika'da özel teşebbüsün elinde olan televizyonu denetleyen da onlar. Haber spikerinin kim olacağından, herhangi bir komedi programının, ya da örneğin "Dallas" dizisinin içeriğine kadar her şey, bu programların yayınlanmasını reklamlarıyla sağlayan özel şirketler tarafından denetleniyor. Şirketlerin hoşgörüsüne ters düşen program ya da kişiler, halk tarafından tutulsa dahi derhal yayından kaldırılıyor.

Özetle, parası olan televizyonu ve dolaylı olarak Amerikan halkının düşüncesini denetliyor. Gene aynı kişiler Cumhuriyetçi ve Demokrat Partiyi destekliyor. Başka düşünce ve partilerin ise neredeyse adları hiç geçmiyor. Düşünce ya da örgütlenme yasağından değil, parasızlıktan.

Sokaktaki adam seçimin sade iki kişi ya da parti arasında geçtiği kanısında. İleri gelen gazetelerin yazışlerinde çalışanları bile oy pusulasında yer alacak parti ve başkan adayı isimlerini dosyalarını karıştırmadan bulamıyorlar. Oysa her partinin her eyalette başkanlık seçimlerine katılmamasına rağmen, Amerika'nın en tutucu ve en büyük eyaletlerinde bile en az beş başkan adayı var. Sade Amerikalı seçmen değil, genellikle Avrupalı, 3. Dünyalı aydın da Amerika'daki seçimlere iki partinin katıldığı kanısında.

Görüntü gereğe egemen oluyor. Böylece Amerikalı seçmenin düşünceleri ve başkan için seçenekleri nesnel gerçeklerden çok, denetlenen simgelerce belirlenmiş oluyor. Cumhuriyetçi Parti'nin seçim bütçesi Demokratların altı misli. Bu iki partinin 1984 seçimleri için öngördükleri para 205 milyar Türk Lirası.

Son dört yıldır kitle koşullandırma ve yönlendirme yöntemlerinin Amerika'da büyük başarıyla uygulanabilmesinin başlıca nedenlerinden biri ise, televizyonu sık sık ve istediği gibi kullanabildiğinden toplum simgelerini en iyi denetleme durumunda olan Cumhurbaşkanının eski bir aktör olması. Film yönetmenlerinin buyurduklarını kendisinden bir şey vermeksizin harfiyen yerine getiren bu ikinci sınıf aktör, bugün Cumhurbaşkanı olarak rolünü büyük başarıyla sürdürüyor; önceki Cumhurbaşkanları gibi kendisinden bir şey katmıyor. Önceden hazırlanmış metinleri kamuoyuna aktarmak ve gazetecilerin sorduklarını espriyle geçiştirmek dışında Reagan halktan uzak tutuluyor ve "performans'dan" "performans'a" hazırlandırılıyor. **New York Times**, Reagan'ın gerçek bir Başkandan çok bir simge olduğunu, yeni bir dönem için seçilirse vaktinin büyük kısmını Washington'da masa başında değil, California'da at sırtında geçireceğini yazıyor. (**New York Times Magazine**, 1 Eylül, 1984).

HER OY İÇİN 4 DOLAR

SEÇİM DÖNEMLERİNDE PARTİLERİN MASRAFLARI (MİLYON DOLAR)

Dönem	Cumhuriyetçiler	Demokratlar
1977-1978	59,2	14,4
1979-1980	169,5	37,2
1981-1982	214,9	39,0
1983-1984 (tahmini)	350,0	60,0

ABD siyasi hayatını belirleyen iki büyük parti, seçimi kazanmak için her yıl daha fazla para harcıyor. Cumhuriyetçi Parti bu konuda büyük farkla önde. Cumhuriyetçiler bu yıl seçme hakkına sahip her Amerikalı başına 2 dolar harcıyor. Gerçekten oy kullanan seçmen başına ise 4 dolar harcanmış oluyor. Bu dev bütçeye radikal sağ gruplar, ticari dernekler, Ahlaki Çoğunluk Grubu ve Ulusal Tüfek Derneği gibi sağcı özel çıkar grupları katkıda bulunuyor.

BAŞKANLARI AZINLIK SEÇİYOR

Yıllar	Başkanlık seçiminde oy kullanma oranı	Kongre için oy kullanma oranı
1960	62,8	58,5
1964	61,9	57,8
1968	60,9	55,1
1972	55,2	50,7
1976	53,5	48,9
1980	52,6	47,4

1960 yılından bu yana Amerikalılar seçimlere gittikçe daha az ilgi gösteriyorlar. Oy kullanma oranının düşüklüğü gözönüne alınırsa, ABD Başkanlarının azınlık oyuyla seçildiği söylenebilir. Kongre ve eyalet temsilcilikleri için seçimlere katılım daha da düşük.

Amerikan aydını, filin sırtındaki sinek. Birçok ülkenin tersine, Amerikan halkı boğucu yasalarla, devlet terörü korkusuyla denetlenmiyor. Topluma egemen oluşun en güçlü göstergesi bunlardan hiçbirine gerek bırakmayan denetim tarzı.

Amerika'da Yeni Sağ: Din ve Politika

Amerikan halkını büyük çapta etkileyen ›ir lider daha var. Papaz Jerry Falwell. Her ›azar yaptığı televizyon vaazıyla milyonlarca Amerikalıya sesleniyor; onları İncil'e daya-ı bir devlet yönetimine ve İsa'nın gelenek-el değerlerine sahip çıkmaya çağırıyor. Fal-vell de Reagan gibi Amerika'nın tüm gele-ıeksel değerlerine sahip çıkarken, bu değer-erin koruyucusunun Tanrı ve Reagan oldu-ğunu söylüyor. Din, seçimlere bu denli alet ediliyor ve Reagan din ve politikanın birbi-inden ayrılamayacağına ve Tanrı buyurdu-ğu için kendisinin Başkan olmak istediğini öylüyor. Papaz Falwell'in Amerikan halkı üzerinde çok büyük gücü var. Televizyon programının yanı sıra **"Moral Majority"** (Ahlaki Çoğunluk) diye adlandırılan "Fun-damentalist" Hıristiyanların lideri 1910'larda Amerikalı protestan muhafaza-kârların başlattığı bir akım). Fundamenta-istler akıl almayacak bir hızla büyüyorlar. Eskiden sade Protestanlardan oluşan bu akım şimdi kapılarını Katoliklere ve Yahu-dilere de açıyor. Şu anda 110 bin kiliseleri var. Her yıl 5 bin yeni kilise açıyorlar. Ya-salara rağmen, bir kısmı çocuklarını laik okullara göndermiyor, Darwin'in evrim ku-ramını reddettiklerinden İncil'e göre Yara-dılı[illegible] öğretildiği kendi okullarına yolluyor-ar. [illegible]ünde ortalama üç yeni Fundamenta-ist okulu açılıyor. Sırf geçen yıl açılan bu ir okulların sayısı binin üstünde. (CBS, **"60 Minutes"**, 23 Eylül, 1984).

Bu gidişle Falwell Amerika'nın Anayasa Mahkemesi üyelerini de belirleyecek diyor, Mondale. Reagan, Anayasa Mahkemesi üye adaylarının kürtaja karşı olduklarını yansı-an bir and içmelerini istiyor... Kürtaja karşı olan Fundamentalistler zaman zaman şidde-e de başvuruyorlar. İncil'in dinsizlere ve ko-münistlere karşı militanca savunulması ge-rektiğini söyleyen Falwell müritlerine de "Tanrı'nın Piyadeleri" diye sesleniyor. Geç-tiğimiz yıl içinde Amerika'da kundaklanan a da bombalanan kürtaj kliniklerinin sayı-ı 19. Böylece, papaz Falwell ve "Ahlaki Ço-ğunluğun" desteğini alan Reagan sağ tota-ter rejimlerin geleneksel üç simgesini-din, bayrak ve aile- sahiplenmiş oluyor.

Bir ABD Başkanının Satılışı

Politikacıların bu simgeleri Amerikan hal-kına inandırıcı bir biçimde aktarmasında si-yasi propaganda ve reklam şirketlerinin be-lirleyici bir rolü var. Başkan adaylarının rek-lam şirketleriyle ilişkisi açık bir şekilde ilk kez **"1968; Bir Cumhurbaşkanı'nın Satılışı"** [illegible]llı Nixon'un seçimini anlatan bir kitabın yayınlanmasıyla ortaya çıktı. Artık Ameri-kan halkı, Başkan adaylarının piyasaya ye-ni sürülen bir diş macunu gibi tanıtılmasını e pazarlamasını son derece doğal karşılıyor. Adayların televizyon aracılığı ile yürüttük-leri kampanyalarında içerik ve düşünce ye-rine bir güzellik yarışması gibi görüntü ve makyaja önem veriliyor. Örneğin bu yıl Re-agan'ın kampanyasını aralarında Pepsi-Cola'nın da reklamlarını yapan bir uzman-lar grubu yönetiyor. Uzmanların iki önemli özelliği var: Hepsinin reklamcılıkta çok ba-şarılı bir teknik eleman olması ve özellikle hepsinin politikadan hiç anlamamaları, po-litikayla ilgilenmemeleri, reklamlarında her-kese hoş gelecek, Amerika'yı güzel ve güçlü gösterecek simgeler kullanan Reagan'ın se-çim kurmayları, kampanyalarına politika bulaştırmak istemiyor (**Concord Daily Mo-nitor**, 6 Ekim, 1984). Her ne kadar demok-rasilerin gücü bilinçli seçmenlerden kaynak-lanıyorsa da, Amerikan seçmeninden bekle-nen, özellikle bilinçsiz olmaları.

Örneğin anketler, Reagan ve Pentagon'-un askeri politikasını Amerikan halkının des-teklediğini gösteriyor. Ancak gene anketler, Amerikan halkının yüzde 92'sinin Latin Amerika'daki dost ve düşman devletleri bir-birinden ayıramadığını gösteriyor. Savaş po-litikasını destekleyen halk, kiminle savaşa-cağını bile bilmiyor.

Amerikan ordusunun Grenada adasını işgali halk tarafından coşkuyla karşılandı. Seçimlerden sonra Amerika'nın Nikaragua'ya da çıkartma yapacağı söyleniyor. Gönüllü olarak Amerikan ordusuna başvurular son yıllarda rekor düzeyde. İzcilik Örgütü, Genç Hıristiyanlar Derneği (YMCA) gibi çeşitli kuruluşlar aracılığıyla Amerika'nın değerler ve inançlar sistemi geniş bir kitleye genç yaştan aktarılıyor.

Reklam ve propaganda yöntemleri sade seçimlerde değil, hükümetin dış ve iç politikaların kamuoyunda oluşturmasında, kararların politikalar doğrultusunda halkın koşullandırılmasında da büyük çapta kullanılıyor.

George Orwell'in **"1984"** kitabında totaliter toplum, rejimin kitlenin dili ve düşüncesi, kısaca simgeleri üzerinde kurduğu denetimle sağlanmıştı. Amerika'da bu yıl aydınlar Orwell'in kitabıyla 1984 Amerika'sını karşılaştırıyor, günlük yaşantılarında uygulanan psikolojik denetleme yöntemleriyle yeni tür bir totaliter toplumun şekillendiğinden endişeleniyorlar. Gerçekten de hemen herkesin gerek düşüncesi gerek görüntüsüyle birbirine benzediği, benzemek istediği, insanların tekdüzeleştiği bir ülke Amerika. Kullandıkları kokudan okudukları kitaba, yabancı ülkelere ilişkin tutumlarından cinsel birleşme biçimlerine kadar birbirine benzeyen, sanki tek elden yönetilen ve koşullandırılan bu toplum, aynı zamanda Erich Fromm'un 21. yüzyıl için en büyük korkusuna şimdiden bir ölçüde benziyor.

"Bir toplumun güçlü ve mükemmel bir makineye dönüştürülmesi, yani halk dahil her şeyin merkezi bir makinenin parçası olması, sonuçta faşizmi kaçınılmaz kılar." (**To Have or To Be**, 1981).

İnsanların Hepsini Her Zaman Aldatamazsın

ABRAHAM LINCOLN

Tüm bu gelişmeleri değerlendirirken unutmamak gerekir ki, kitle iletişim araçları ve psikolojik yöntemler ancak erişebildikleri kişiler üzerinde etkili olabilir. Konuya bu açıdan bakıldığında iki Amerika görüyoruz. Oy verenler ve oy vermeyenler. Başkanlık seçimlerinde oy kullanmayanların sayısı ve oranı son yirmi yıldır giderek çoğalıyor. Öyle ki, son başkanlık seçimlerinde seçmenin nerdeyse yüzde 50'si oy kullanmamış. Başka bir deyişle Amerika'da **"demokrasi oyunu"** giderek daha az oyunculya oynanıyor. Seçilen tüm başkanlar azınlık oylarıyla iktidardadır.

"KAYITSIZLAŞANLAR"

Sosyal grup	Oy kullanacak yaştakilerin sayısı (milyon)	Kütüğe yazılma oranı (%)	Oy kullanma oranı (%)
Beyazlar	137,7	68,4	60,9
Siyahlar	16,4	60,0	50,5
İspanyol kökenliler	8,2	36,3	29,9
18-20 yaş grubu	12,3	44,7	35,7
21-24 yaş grubu	15,9	52,7	43,1
25-34 yaş grubu	35,7	62,0	54,6
35-44 yaş grubu	25,6	70,6	64,4
45-64 yaş grubu	43,6	75,8	69,3
65 yaşından büyük olanlar	24,1	74,6	65,1
Yöneticiler ve uzmanlar	52,8	76,5	70,9
İşçiler	33,4	56,6	48,0
Serbest çalışanlar	7,1	73,7	67,0
İşsizler	6,9	50,3	41,2
Ev sahipleri	44,2	77,8	71,1
Kiracılar	14,9	50,8	42,1

ABD'de etnik yapıyla sosyal yapı arasında büyük bir benzerlik var. Genelde siyahlar ve yine çoğunlukla alt sınıfı oluşturan İspanyol kökenliler, beyazlara oranla daha az oy kullanıyor. Bunun dışında serbest meslek sahipleri ve yönetici konumdakiler işçilere, yaşlılar gençlere, ev sahipleri kirada oturanlara oranla daha çok oy kullanıyor. Geniş bir kesim seçmen kütüğüne bile yazılmıyor.

Kitle ileşitim araçlarının yarattığı **"mutlu, müreffeh ve milliyetçi Amerika'nın"** yanı sıra, giderek büyüyen ve egemen düzene sırt çeviren gençler, göçmenler ve yoksulların oluşturduğu bambaşka bir Amerika var. İstatistikler, bu grupların zenginler, beyazlar ve yaşlılara göre daha az oy kullandığını, hattâ seçmen kaydını bile yaptırmadığını gösteriyor. Örneğin 1980 seçimlerinde beyazların yüzde 60.9'u oy kullanırken, aynı oran Latin-Amerika asıllılar için yüzde 29.9 ya da, 18-20 yaş grubu gençlerin sade yüzde 35.7'si oy kullanırken, 45-64 yaş grubunun yüzde 69.3'ü oy kullanıyor. (**Amerikan Nüfus Bürosu İstatistikleri**, 1982-83).

Bununla birlikte küçük bir azınlık, dernekler, üniversiteler ve ilerici din adamları aracılığıyla çevrelerini etkilemeye çalışıyor. Toplanma, hükümetin faaliyetlerine ilişkin bilgi edinme kolaylığı açısından da Amerika dünyanın en özgür toplumlarından biri. Ülkenin savunma stratejilerinden geçmiş dış politikalarının içyüzüne ilişkin bilgileri herhangi bir halk kütüphanesinde kolayca bulabilirsiniz. Ülkenin en tutucu eyaletlerinde bile, Amerika'nın birçok üniversitesinde şubesi olan Nükleer Savaşı Önleme Birliği (United Campuses to Prevent Nuclear War) Üniversitesi bütçesinden de yararlanarak Barış Haftaları düzenliyor. Kimi üniversite hocaları bu haftalara öğrencilerinin katılımını, dünya sorunlarına duyarlılıklarını geliştirir düşüncesiyle, derslerinin bir parçası yapıyor. Ancak bu tür toplantıları düzenliyenlerin en büyük şikâyeti kitle katılımı sağlayamamak, seslerini radyo, televizyon gibi kitle iletişim araçlarıyla halka duyuramamak. Askere gitmemek ve siyah hakları için eylemlerde bulunmak gibi nedenlerden on kez hapse girip çıkan Savaşa Karşı Direnme Örgütü'nün (War Resisters League) eski genel sekreteri **Roodenko, "Amerika'nın en tutucu yörelerinde bile yeni bir düzen için yaygın bir arayış var, ama kitle desteğinden yoksun,"** diyor.

Bugün Amerika'da uygulanan ekonomi-politika sonucu halk giderek aşağı doğru sınıf değiştiriyor, yoksullaşıyor, düzen dışına itiliyor. Böylece her ne kadar kitle iletişim araçları ve psikolojik yöntemler başarılıysa da, bu başarı giderek daha az sayıda insan üzerinde sağlanabiliyor. Toplum dışına itilen gençler, azınlıklar, giderek egemen düzene kayıtsızlaşıyor, kendi ayrı dünyalarını oluşturuyorlar. Ama aynı zamanda sırf artan sayısal güçleriyle bile 21. yüzyılda yeni bir güç oluşturmanın potansiyelini taşıyorlar. Uzmanlar ise altı-yedi kuşak sonra Amerika'da beyazların azınlıkta kalacağını söylüyor (**New York Times**, 2 Ekim 1984). Toplumun bu denli kayıtsızlaşması bir yandan egemen düzenin gelecekte geçerliği açısından büyük bir tehlike oluştururken, bir yandan da falan filan muhalefet potansiyelinin dışarı itilmesiyle, Amerika'nın egemen düzenin çıkarları doğrultusunda yönetilmesini, yönlendirilmesini ve koşullandırılmasını kolaylaştırıyor. Reagan yönetiminin başarısını kısmen de bu olguda aramalı. Ancak Amerikalıların giderek yaşadıkları düzene kayıtsızlaşması, **Abraham Lincoln**'un bir zaman dediklerini de doğrular gibi.:

"İnsanların kimini her zaman aldatabilirsin, hepsini ise bazen. Ama insanların hepsini her zaman aldatamazsın."

ABD basını: Nasıl bir dev?

UFUK GÜLDEMİR

WASHINGTON — Amerikalı gazetecilerin Üçüncü Dünya'dan yazdığı haberlerin yüzeysel kalışını içme suyunun zararlı etkilerini öhlemek için, dezenfektan olarak çok viski içmelerine bağlayanlar, Amerikan basınının seçim kampanyasını yüzeysel olarak izlemeye başladığı iddialarına aynı gerekçeyi gösteremiyorlar. Çünkü Dünya Sağlık Örgütü'nün raporlarına göre Amerika, musluk suyu tereddütsüz içilen 10 ülke arasında birinci.

Amerika'nın en büyük TV şirketlerinden **NBC**'nin ünlü programcısı **Roger Nudd**'a bakılırsa, seçim kampanyasını izlemek Amerikalı gazeteciler için okurlara o günkü mitingde hangi adayın daha çok espri, hangisinin gaf yaptığını anlatmaktan ibaret kalan bir havaya girdi. Nudd'a göre adaylarla basın arasındaki ilişki sadece fotoğraf çekilebilen özel basın toplantılarıyla kısıtlı kalmak tehlikesiyle karşı karşıya. Ancak Nudd, asıl büyük tehlikeyi yazılı basının seçim kampanyasını TV gibi işletmeye başlamasında görüyor: Ayrıntılı, senteze yönelik olanlardan ziyade hangi adayın oğlunun kokain içerken yakalandığına ilişkin haberlerle yanı.

Başkan adayları Amerikan gelenekleri uyarınca TV'ye çıkıyor ve üç ya da dört gazeteci tarafından sorguya çekiliyor. Naklen yayınlanan bu basın toplantılarının Amerika'da seçimlerin kaderi üzerinde büyük etkisi var. Çünkü bu basın toplantıları bir futbol maçı gibi, bir adayın galibiyetiyle ya da berabere sonuçlanabiliyor. Yani adayın soru karşısındaki performansı seçmen üzerinde çok etkili oluyor. Bu nedenle de adayın herhangi bir sorun konusunda ne düşündüğü değil, düşündüğünü nasıl ifade ettiği ön plana çıkıyor. Mondale ve Reagan'ın ilk TV karşılaşmasında **Baltimore Sun** gazetesinden **Fred Barney**, Reagan'a neden kiliseye gitmediğini sordu. Reagan, **"Bana yönelik bir bombalı suikasttan cemaatin zarar görmemesini sağlamak için"** deyince, Barney'in ikinci sorusu Reagan'ın yenik sayılmasına yol açan neticeyi getirdi:

"Neden o zaman TV stüdyosuna gelerek bizim hayatımızı tehlikeye attınız?"

Basın, sıkıntı yaşıyor

Amerika'nın önemli gazetelerinden **Los Angeles Times**'ın Washington Büro Şefi **Jack Nelson'a** bakılırsa, basın Nixon döneminden sonra habere ulaşmak açısından en büyük sıkıntıyı Reagan döneminde yaşıyor. **"Gandi'nin Başkanlık Sarayı'nda verdiği bahçe partisinde bulunmuş Üçüncü Dünyalı gazeteci"** sıfatı taşımamız nedeniyle öldürülmesinden sonra Washington basın kulübünde düzenlenen Gandi panelinde bir araya geldiğimiz Nelson, Reagan yönetimini **"gizli sansür"** uygulamakla, yani **"çevresindekileri korkutarak gazetecilerle konuşmamalarını sağlamakla"** suçluyor. Nelson, **"Amerika'da bulabildiğimiz her şeyi yayınlamakta hürsünüz. Eğer bulabilirseniz"** diyor. Nelson, Reagan'ı bilgisizliği ortaya çıkacağı için az basın toplantısı düzenlemekle de suçluyor. Ancak Reagan'ın Beyaz Saray muhabirlerine adlarıyla hitap etmekten, doğum yapan eşlerine çiçek yollamaya kadar varan ilgisini de inkâr etmiyor.

Ancak Başkan Reagan'ın basın sözcüsü **Larry Speakes**, Nelson'un iddialarını reddediyor. Beyaz Saray'ın gündelik basın brifinglerine espri ve hoşgörü havası getirdiği için gazetecilerin **"başkentin en iyi şovmeni"** diye takıldığı sözcü, Reagan'ın 1984 yılında 13 basın toplantısı yaptığını söylüyor ve Başkan'ın fildişi kulede yaşadığını iddia edenleri Ortadoğu ülkelerinde gazetecilik yapmaya çağırıyor.

Seçimleri iyi izlemediği yakınmalarına karşın basın, Amerikan siyasi yaşamını yönlendirmekte etkili olmaya devam ediyor.

Son yirmi yılda her iki kurumun birbiri üzerindeki etkilerini dört başlıkta incelemek mümkün:

1- Amerikan basını daha etkili olacakları iddiasıyla Amerikalıları son yıllarda va politikalarını, yani miting ve afişlemeleri asgariye indirdi. Amerikan politikacısı şimdi New York'taki Musevi okulları toplamak için miting yerine ufak bir sinagogda yaptığı konuşmanın TV'den yayınlanmasını tercih ediyor.

Basın saldırıyor

Amerikan basını, dünyanın en saldırgan basını olarak tanımıyor. Gazetecilerin bu saldırganlığı politikacıları şüphesiz daha çok okumaya, daha zeki yanıtlar vermeye zorluyor. Basın, politikacıların ilgisini ölçebilmek için daha çok uzmanlaşıyor, pote, yayınladığı bir haber nedeniyle tazminat ödemeye mahkûm edilmişse, bunu gazetenin her ay **"tekzip sigortası"** fonuna prim ödediği sigorta şirketi karşılıyor. Buna bakıp Amerikan basını **"primimi ödedim, istediğimi yaparım"** ilkesini uygulamakla suçlamak mümkün değil. Çünkü Amerika'da gazeteleri izleyen gazeteler de var. Basın, çok saygın gazetecilik dergilerinin sıkı denetimi ile karşı karşıya. Gazetelerin geliştirdiği bir başka yeni yöntem de **"haber doktorluğu."** Gazete bürolarında çalışan psikologlara haber doktoru denir. Bu psikologlar kamuoyu araştırmaları ya-

Hem yüzeysel hem yönlendirici, hem sıkıntıda hem saldırgan

Amerikan basını bugün yüzeysellik suçlamalarıyla karşı karşıya. Ama basının politikada demokratiklik, açıklık sağlama konusundaki başarılı uğraşının hakkını herkes teslim ediyor. Ayrıca, basının "saldırganlığı", politikacıların zorunlu olarak kendilerini sürekli geliştirmelerine yol açıyor.

"bağımsız kalıp" hizmete göre oy vermeye teşvik etti. Bir partiyle doğrudan bağlantıları olmadığı için bu bağımsız kitleye ulaşmanın tek yolu da kitle iletişim araçları oldu.

2- Basının yoğun denetimi 25 sene önce gizli kulislerde gerçekleşen, Başkan adaylarının saptanması sürecine demokratik ve açık bir kimlik kazandırdı.

3- Basının partilerin mali durumları üzerindeki sıkı denetimi yeraltı dünyasını partilere bağış yapıp Amerikan politikasında etkili olma dönemini sona erdirdi.

4- TV'nin 1963'ten sonra yaygın kitle iletişim aracı olarak ortaya çıkması, açık hatikacılar basının sorularını yanıtlayabilmek için daha çok okuyor. Bu dönenenin doğal sonucu olarak her iki taraf da gelişiyor. Bilgisizliğini koruma polislerinin yardımlarıyla saklamaya çalışan politikacının Amerika'da yaşama şansı bu yüzden mümkün olmuyor. Aynı kural Kongre'nin basın bürosu görevlileri için de geçerli. Basın bürosunda çalışan 30 kamu görevlisinin işine devlet değil, 7 kişiden oluşan Parlamento Muhabirleri Derneği Yönetim Kurulu son verebiliyor.

Amerikan basını, gazeteler aleyhine açılan tazminat davaları için **"tekzip sigortası"** denilen bir yöntem geliştirmiş. Gazeparak, hangi haberlerin ilgi çektiğini saptıyor. Ve yazım tekniklerinde alterazyonlar, uygulamalar öneriyor. Örneğin Musa'nın 10 Emri bir gün bu kez Boston'a inerse, şu haber girişini öneriyorlar:

"Musa'nın 10 Emri dün Boston'a indi. İçlerindeki en ilginçleri üç ve sekizinci maddeler."

Maryland Üniversitesi'nden Doktor Mary Levy, Amerikan basımının haber anlayışını şöyle açıklıyor:

"Bir yangında kucağında çocuk olan rahibenin ikinci kattan atlayıp itfaiyeciler tarafından tente ile yakalanması iyi haberdir. Bir yangında kucağında çocuk olan rahibenin ikinci kattan atlayıp itfaiyeciler tarafından yakalanamaması, harika bir haberdir."

İlan endüstrisi

Bu tanımlar basın dışı, ama basımla ilgili kişiler tarafından yapılan tanımlamalar. Amerikalı gazetecilere göre de **"İlandan arta kalan yerlerde yayınlanan yazı parçalarına haber denir."** Amerika'da basın denince ilan endüstrisi akla gelir. Gazetenin en entelektüel unsurları da ilan servisinde çalışır. Örneğin Şili'deki insan hakları krizini bilip bir Santiago mahkemesi iki polisi işkenceden mahkûm ettiyse, Washington'daki Şili Elçiliği'ni arayıp, **"İşkencecilerin mahkûm olması, ülkenizi tanıtmak için iyi bir fırsat"** diye ilan alacak olan kişi, ilan servisi personelidir.

Türkçede ilan konusunda nasıl ki hafif bir davranış biçimini çağrıştıran **"ilan vermek"** deyimi kullanılıyorsa, Amerika'da konuşulan İngilizcede ise aynı işlem için saldırgan bir davranış biçimi çağrıştıran **"ilan satmak"** deyimi kullanılıyor. İlan servisleri erçekten ilan almıyor, satıyor. Örneğin ·enede 40 özel ek hazırlayan birbuçuk ı .ilyon tirajlı **USA Today** gazetesinin, İran'daki Amerikalı rehineler serbest bırakıldığı gün Washington Şimendiferler Derneği'nden rehineleri Amerika'ya getiren pilotlara teşekkür ilan ilan servisi müdürü **Charles Gibbson**'a sorduk:

—Örneğin seçimlerde işverenleri Demokrat Parti'ye oy vermemeye çağıran bir ilan gelse, yayınlamayı kabul eder misiniz?

Gibson, **"Elbette koyarız. Üstelik bir de işçi sendikalarını arayıp karşı ilan satarız"** dedi.

Böylesine saldırgan gazeteci ve ilan personeli istihdam eden Amerikan basını, şimdi seçimleri doğrudürüst izlememek suçlamasıyla karşı karşıya. Peki, Kongresinde alınan ufak bir karar tasarısı bile Türkiye'yi karıştırmaya yeten, Türk savunma sanayii için hayati önem taşıyan Amerika'yı Türk basını nasıl izliyor? Washington'da sadece **TRT** ve **Tercüman**'ın fulltime (tek işi bu olan) temsilcileri var, diğer gazetelerin yok. Bu yüzden Amerika'ya gelip, Amerikan basımının **"Türkiye gibi jeostratejik önemi olan müttefike ilgisiz kaldığından"** yakınanlara, dünyadan haberli Washingtonlu gazeteciler soruyor:

—Washington'da kaç muhabiriniz var?

HER ŞEY PROPAGANDA İÇİN — Reagan ve Mondale televizyonda yayınlanan tartışma sonrası eşleri tarafından kutlanıyor.

CIA'NIN KANAAT NOTLARI /2

"Size işinizi iyi yapabilmeniz için kişisel ilişkinin ne kadar önemli olduğunu söylememe gerek yok. Zaten birçok dostunuz, tanıdığınız, ilişkiniz var. Bunları etkili bir biçimde kullanıyorsunuz. Değişik konularda kimlerin bilgi sahibi olduğu konusunda bir liste düzenlemenizi tavsiye ederim. İlişkilerinizi genişletebileceğiniz birkaç ek alan var. Böyle bir alan basının temsilcileri olabilir. Örneğin Pars Haber Ajansı ya da NIRTV. Senato ve Meclis'te zaten bazı ilişkileriniz var. Bu ilişkileriniz, değişik parlamento komitelerinde görev alan ve parlamentoya sunulmadan önce kanun tekliflerini elden geçiren kişileri kapsayacak şekilde geliştirmenizi öneririm."

Yukarıdaki satırların yer aldığı, "Elçiliğin Siyasal Danışmanının Görevleri" başlıklı raporda da, 1979 Kasımında İran'ın başkenti Tahran'da gerçekleştirilen ABD Büyükelçiliği baskınında ele geçen gizli belgeler arasında yer alıyor. Rapor, elçilik siyasal danışmanlığı görevini devralacak kişi için, elçilikteki mevkiini tanımlayan bir başka raporun eki olarak düzenlenmiş. Bulunan belgeler arasında yer almayan asıl raporun bazı eksik yönlerini tamamlamayı amaçlıyor. İktidar partisinin kongre hazırlıklarının izlenmesi, ABD teknik yardımı ve danışmanlarına ilişkin olarak İranlıların eğilimlerinin saptanarak raporlaştırılması, yabancılara karşı ve özellikle Amerikalılara karşı tutum değişikliklerinin dikkatle izlenmesi, İran'ın dış ilişkilerini kapsayan Farsça yayınların izlenmesi, ek raporda istenenler arasında.

Bulunanlar arasında "İran'da Sivil Havacılık", "Aracıların ve Nüfuz Tacirlerinin Listesi", "ABD Firmalarının Bir Problemi: İran'da Rüşvet", gibi başlıklar taşıyan özel amaçlı raporlar da var. Ancak bazı istisnalar dışında, raporların ağırlık noktalarını daha çok söz konusu alanlardaki belirli isimler hakkındaki biyografik notlar oluşturuyor. Buna verilen önem, elçiliğin siyasal danışmanının tavsiyelerden de anlaşılıyor.

Çok zaman belirli bir alanı tanımak, o alandaki insanları tanımak olarak görülmüş. Örneğin İran Sivil Havacılığı'na ilişkin raporun çok büyük bölümü, bu alanda ilişki kurulabilecek çok sayıda isme ilişkin bilgileri içeriyor.

Yayınlamaya geçen hafta başladığımız "biyografik notların" bu haftaki bölümü, daha geniş bir yelpazeyi kapsıyor: Ordu, parlamento, üniversiteler, kamu iktisadi kuruluşları, bakanlıklardaki bürokratlar, özel şirketler. Raporlarda yer alan isimlerin çoğu hakkındaki bilgilerin sonunda söz konusu kişilerin ev veya iş telefonlarının yer aldığı da dikkati çekiyor.

BEHRAM ŞUBEN VE DR. PERVİZ MİNA

Bay Şuben'le bu görevi benden önce yürüten kişi tarafından tanıştırılmıştım. Dr. Mina (NIOC Yönetim Kurulu üyesi) için çalışıyor. Zaman zaman Dr. Fellah ve Dr. Ekbel'in de yardımcılığını yapıyor. Konuşmalarını yazacak kadar onlara yakın. Kişilikler ve çatışmalar konusunda mükemmel bir kaynak. Hatta NIOC'da (İstatistik, Petrol Araştırmaları ve Petrol Bölgeleri Dairesi) benimle böyle şeyleri tartışacak tek kişi. Onun aracılığıyla zaman zaman, patronu Dr. Mina'ya ulaşabiliyorum. Dr. Mina bana, petrol politikasına ilişkin konularda ipuçları veriyor, ayrıca istatistik bölümündekilere, bana çok yararlı olan üretim ve gelir istatistikleri vermelerini emretti.

MUHSİN ŞİRAZİ

İran Gaz Şirketi'nde Proje Planlama'nın başında. Şirazi'nin adını, Kalingas'tan Drysdale vermişti bana. Onu arayış nedenim, gaz ve gazla ilgili projeler üzerine bilgi alabileceğim yetkili birine ihtiyacım olmasıydı. Ayrıca başka yerlerden sağladığım bilgilerin kontrolü için de gerekli.

ROGER DRYSDALE

Bugün yarın buradan ayrılacak. Gaz projelerinde en iyi kaynaklarımdan biri oldu. ISC'nin (Uluslararası Sistem ve Kontrol) buradaki temsilcisi. Kalingas projesini yönetiyordu ve Kaspiyan bölgesinde bir kâğıt fabrikası ve bağlantılı olarak orman geliştirme projesinin başındaydı. Ondan sonra gelecek kişiyle de yakın bir ilişki sürdürebilmeyi umuyorum.

A. FERİD

İstatistik, Petrol Araştırmaları ve Petrol Bölgeleri Dairesi Başkanı. Ferid ile ilişkiye geçtim, çünkü NIOC'un petrol ve gazla ilgili istatistiklerine ihtiyacım vardı. Dr. Mina'dan gerekli izni kopardıktan sonra, Ferid'den çok sayıda istatistiki tablolar, haritalar vs. aldım. Yeni petrol alanlarını işletme konusundaki açık arttırmayla ilgili olarak edindiğim bilgiler de Ferid'den geliyordu.

HÜSEYİN ALİ HACERİZADE

Mühendislik, Proje ve Planlama Bölümü Başkanı. Onunla buluşmak ve bir ilişki geliştirmek için ona başvurmuştum. Şimdiye kadar da birçok kez ondan yararlandım. Petrokimya tesisleri ve planlarıyla ilgili bilgiler sağlamak konusunda son derece yardımcı oldu. Daha çok Japon etkisi altında. ABD petrokimya firmalarının İran'da neleri yanlış yaptığı konusunda ilginç dersler veriyor.

NESİM ŞALON

Birleşmiş Milletler Kalkınma Projesi Bölge temsilcisi. Bay Şalon ve emrindekiler aracılığıyla, kalkınma projesi ile ilgili gelişmeleri izleme girişiminde bulundum. Bu konu, yetersiz biçimde yerine getirebildiğim sorumluluklarımdan biri. Bu konuda bayan Nahvi ile de ilgilendim. Nahvi, Dışişleri'nde teknik yardım koordinatörü.

LATİF RAMAZANİ

Dr. Mina gibi NIOC'un, sırayla görev alan yönetim kurulu üyelerinden biri. Ona yüzyüze ve telefonla başvuruşumun nedeni, rafineriler ve onlara ilişkin projeler üzerinde, Amerikalı işadamları için araştırmalar yapmak ve Tahran rafinerisine kendi ziyaretini sağlayabilmekti. O ve Dr. Mina, İstatistik, Petrol Araştırmaları ve Petrol Bölgeleri Dairesi NIOC'da ulaşabildiğim en yüksek düzeydeki kişiler.

RIZA KASIMÎ

Kuşkusuz Dışişleri'ndeki en bilgili daire başkanı. Yalnızca üzerinde çalıştığı ülkelerin (Irak, Suudi Arabistan, Kuveyt, Kuzey ve Güney Yemen) geri planı hakkında bilgiye sahip değil. Aynı zamanda Dışişleri Bakanı Kalatbari'nin bu ülkeye ziyaretlerinde de bulunuyor. Ayrıca bu ülkelerden gelen resmi heyetlerle de doğrudan ilgileniyor. Kasımî günde 16-18 saat çalıştığını iddia ediyor. Biraz abartma payı olabilirse de yeterince etkileyici. Onunla bir kez dostça bir ilişki kurduktan sonra, size telefonla ayrıntılı bilgiler verebilecek sayılı dışişleri görevlilerinden biridir Kasımî. 40 yaşlarında gözüküyor. Hakkında, SAVAK'ın dışişlerindeki maaşlı görevlisi olduğuna dair söylentiler var. Kendisi dışişlerinde uzun bir kariyeri olduğunu belirtiyor. Kasımî iyi Fransızca fakat vasat ölçüde İngilizce konuşuyor. Onunla konuşmalarımızı Pers dilinde sürdürdüm. Ayrıntılarda zaman zaman İngilizce ve Fransızca kelimelerle desteklemek şartıyla o da bunu daha uygun buluyor. Mesai saatleri içinde ulaşılabilir biridir, ama kendisine çeşitli sosyal etkinliklere ilişkin davetleri hep geri çevirmiştir.

KAZIM ŞİVA

Kasımî'nin tam tersi. Her ne kadar Yeni Delhi'de benimle aynı zamanda görev yaptıysa da, deneyimlerinden hiçbir şey edinememiş gözüküyor. Hindistan üzerine belirsiz bir takım genellemelerle konuşuyor. Türkiye ve Kıbrıs ile ilişkilere de bakıyor. Burada da, işbirliği ve iyi ilişkilerin gerekliliği üzerine belirsiz politik cümlelerin ötesinde geçme konusunda kötü hazırlanmış biri izlenimi veriyor. Şiva'nın en az iki çocuğu Paris'te okuyor. Biri Güzel Sanatlarda.

BEHMAN EMİNÎ

Ulusal Üniversite'de profesör. Eminî bir zamanlar Kazvin yakınlarındaki Gazali Koleji'nde de ders vermişti. Ancak şimdilerde, 1975'deki gibi haftada üç kez oraya gitmiyor. Behman da karısı Pervin de ABD'de Marlyland Üniversitesi'nde okumuşlar. Üniversitedeki öğrencileri arasına, SAVAK ajanı olarak çalışanlar da terörist olanlar da vardı. (Birkaç hafta önce, Mehrabad havaalanı yakınlarındaki bir evde öldürülen Bn. Akh, Ela öğrencilerinden biriydi.) Bu nedenle, İran'daki bazı gerilimler hakkında bir değerlendirmesi var ve özel sohbetlerde oldukça açık bir biçimde bunlardan söz eder. Öte yandan Rastakiz Partisi etkinliklerine de öğretim üyesi pozisyonunu koruyabileceği boyutlarda katılıyor. Pervin, Planlama Örgütü'nde çalışan çok yetenekli bir istatistikçi. Zaman zaman ABD politikaları hakkında son derece eleştirel olan biri. İran'ın petrol fiyatlarını arttırma konusundaki tavrını oldukça gürültülü bir şekilde savunuyor. Eminilerin ABD'de okuyan iki çocukları var. Bir tane de burada. Çok yakında da, Güney Tahran'da buldukları, terkedilmiş bir erkek çocuğunu da evlat edindiler..

"CIA'nın kanaat notları"nın yer aldığı kitap. "İmam'ın Yolunda Müslüman Öğrenciler" tarafından kamuoyuna sunulan, ABD Tahran Büyükelçiliği'nde ele geçirilen belgelerden "Amerika ile iyi ilişkiler"i gösterenleri bu kitapta. "Casusluk Belgeleri" adı altında bu tür belgelerin yayımlanması sürüyor. Bu kitap 17 ciltti, daha sonra çıkanlarla birlikte ciltlerin sayısı 20'yi aşmıştı.

DR. HİDAYETULLAH METİN DEFTERÎ

Ulusal Cephe Kahramanı Musaddık'ın büyük oğlu. Şu sıra hayatını avukat olarak kazanıyor. Muhalif bir geri plana sahip olduğu gayet iyi biliniyor, ancak şu sıralar ihmal edilmiş durumda. Öte yandan, elçilikle ilişkiye geçme konusunda isteksiz görünüyor. Onunla Hindistan elçiliğinin bir partisinde tesadüfen karşılaşmak için gösterdiğim çabalar da boşa gitti. (Buluşmak için isteklilik gösterdi, ama onu ne zaman arasam, daima, tam benim önerdiğim zamanda buluşmamızı imkânsız kılan bir takım nedenleri vardı). Metin Defterî mevcut sorgu ve işkencelerden payını almış. Bu kısmen rejim aleyhtarı görüşlerinden kaynaklanıyor. Ama pek çok İranlı gibi mevcut güçler dengesine rahat bir uyum sağlamış durumda. Karısı Meryem, kocasının rejim aleyhtarı görüşlerinin büyük kısmına katılmasına rağmen, yıllar içinde sosyal olarak daha kabullenilebilir bir tip oluşturmuş. Şimdi sık sık sosyete kolonlarında görülebiliyor.

KORGENERAL FATEHÎ

Lojistik Dairesi Başkanı. 60 yaşlarında. Emekli olması gerekirdi, ama şûra üzerinde etkileri var herhalde. İngilizcesi vasat. Fazla etkin biri değil. Amerikalılara karşı öfkeli bir tavrı var. Hiçbir Amerikalı danışmanın en küçük bir hatasında göz yummayacağını söylüyor. Bir çoğunu da geri göndermiş.

KORGENERAL KUMPANÎ—TEBRİZÎ

Hava Eğitim Birliği Komutanı. 60 yaşlarında, tatlı biri. Amerikalılardan hoşlanıyor. Tebrizî ailesine mensup güzel karısı aracılığıyla geniş bir politik etkinliği var. İstekli bir şekilde sözler verir, ama bunları her zaman tutmayı başaramaz. Zayıf bir kadrosu var.

TÜMGENERAL CANBANÎ

Hava Eğitim Birliği'nde Kumpanî-Tebrizi'nin vekili. Yarı Rus gibi gözüküyor. Dedikodulara bakılırsa babası Rus'muş. Kırk yaşlarında. Çok güzel bir karısı olan, yakışıkla bir playboy.

TÜMGENERAL KAMYABİPUR

Kırk yaşını biraz geçmiş. Hava savunma komutanı İsfendiyarî'nin yerini almak üzere seçilmişti. McCraw, onun mevcut en etkili general olduğu inancında. Şahın adamlarından. Saldırganlığı, kendi sağlığını tahrip etmek noktasına kadar genişliyor. Haftanın 7 günü çalışıyor. Şaha ve İran'a neredeyse dinsel bir bağlılığı var. ABD'ye âşık ve çok yardımcı oluyor.

KORGENERAL BEHRAM

Hava Kuvvetleri'nde personelden sorumlu. ABD'ye karşı dostça bir tutum içinde. Dünyayı vaat eder, ama bir fincan dolusu vaat yerine getirir. İran Hava Kuvvetleri'nin en ciddi personel sorununun kalifiye eleman bulmak olduğunu kabul etmiyor. Kurmay kadrosu zayıf, onları o hale getiren de kendisi.

BİNBAŞI NASRETTÎ

Barış Kalkanı Projesi'nde Lojistik Daire Proje Subayı. 50'ye merdiven dayamış. Teknik olarak zayıf biri. Yoksa binbaşılıktan daha yukarı çıkabilirdi. Son derece de etkili olurdu. Tabii, onun tavsiyelerine pek uymayan patronu Korgeneral Fatehî üzerinde değil. Bu günlerde hayal kırıklığına uğramış olması, ABD kaynaklı iyi tavsiyelere karşı olumsuz tepkiler göstermesine neden oluyor.

Arjantin'de temel sorun hangisi:

Enflasyondan kurtulmak mı, diktacılardan kurtulmak mı?

Arjantin, şu anda en büyük ilgiyle izlenen Latin Amerika ülkelerinden biri. 7 yıl kadar süren askeri cunta döneminden sonra serbest seçimlerin yapıldığı ülke, bu ilgiyi, üzerinde yer aldığı anakara parçasının siyasi-sosyal **"kaderi"** haline gelmiş bir durumu aşıp aşamayacağı konusunda uyandırdığı merak nedeniyle topluyor. Latin Amerika denince akla hemen askeri diktatörlüklerin geldiği bir tarih kesiti, Arjantin deneyinin başarıya ulaşmasıyla belki de son bulabilecek. Ülkede demokrasiye geçiş sürecinin simge kişiliği haline gelmiş yeni başkan **Raul Alfonsin** ve demokratik güçler, bir yandan cunta döneminin yaralarını sarmaya, Alfonsin'in deyişiyle, demokrasinin olmazsa olmaz koşullarından olan **"ahlâkî standartlar"**ı yaratmaya çabalıyorlar bir yandan da ülkelerini **"ekonomik çöküş"** simgesi olmaktan kurtarmaya. **"Eski günler"**i özleyen güçler hâlâ, sahne arkasından da olsa, Arjantin'de yaşananlar üzerinde etkilerini hissettiriyorlar. Gerilimli ve sancılı günler belki çok uzun sürecek.

Arjantin'in bugün için üç büyük sorunu var. Bunlardan birincisi, yüzde 700'lere varan enflasyon oranı ve 25 milyar dolarlık bir bölümü bu yıl ödenmesi gereken toplam 45 milyar dolarlık dış borç, ikincisi **"demokrasiye geçişin ana unsuru"** olarak da değerlendirilen, 7 yıllık askeri yönetim sırasında insan haklarına karşı işlenmiş suçların tesbiti, suçluların yakalanması ve yargılanması. Üçüncü ve belki de en büyük sorun, bu iki temel sorunun içinden hangisine **"öncelik"** tanınacağı. Kolayca anlaşılabileceği gibi sorunların çözümü için de iki temel eğilim var: Ekonomiye ağırlık verelim diyenler-demokrasiyi öne alalım diyenler. Başkan Raul Alfonsin, şimdilik mücadeleyi her iki cephede birden sürdürüyor. Şimdi, Alfonsin'in mücadele verdiği her iki cephenin de son halini aktarmaya çalışalım:

Ekonomi: Tıkırında mı?

Arjantin, tahıl, büyükbaş hayvan ve maden kaynakları bakımından oldukça zengin bir ülke. Yüzyıl başında, Avustralya ve Kanada ile karşılaştırıldığında dünyanın en hızlı gelişen ülkelerinden biriydi. Ancak, karizmatik lider **Juan Peron**'un geliştirdiği sendika halkçılığı ve faşizmin bileşiminden oluşan **"model"**, Arjantin'in kronik siyasi ve ekonomik dengesizliklere düşmesine yol açtı. Son 7 yıl içindeki askeri yönetimler Arjantin para birimi pezonun değerini yapay olarak yüksek tutup çöken ekonominin içinde sahte bir refah görüntüsü sağladılar. Derken birgün pezo öyle bir alt-üst oldu ki, Dünya Rekorları kitabına bile girdi; üzerinde en yüksek birim (1 milyon) yazan banknotuyla.

Geçtiğimiz günlerde işadamlarını bekleyen güçlüklerle ilgili bir konuşma yapan Arjantin İçişleri Bakanı Troccoli, yeni yatırımlar yapmanın ihracat gelirlerinin yüzde 50'sini yok edeceğini öne sürdü ve Arjantin'in 10 yıl öncesine göre daha fakir bir ülke olduğunu söyledi. Bu arada Devlet Başkanı Raul Alfonsin de geçtiğimiz günlerde IMF ile bir anlaşma imzaladı. Bu anlaşma, kamu harcamalarında kısıntı yapılmasını, yüksek vergiler getirilmesini ve büyük oranlı bir devalüasyonu öngörüyor.

Anlaşmanın en hassas noktası, ücretlerle ilgili. İşçilere, gerçek ücretlerinin yılda yüzde 6-8 artacağına söz veren Alfonsin, IMF anlaşmasının bu noktayı da desteklemesini sağladı. Ancak bu konuda biraz belirsizlik var. Çünkü, Devlet Başkanının umudu, ücretlerin sayısal olarak devamlı düşüş göstermesine karşın enflasyonun hızını azaltarak ücretlerin gerçekte görüldüğünden daha yüksek olduğunu tartışabilmekte. Ancak Alfonsin'in bu umudunu ilk olarak Peroncu sendikalar sarstı. Geçtiğimiz haziran ayında devlet sektöründe ve özel sektörde çalışan 2 milyon kadar işçi greve gitti. Amaçları, Alfonsin'in IMF ile anlaşma yapmasına engel olmaktı. Alfonsin yine de anlaşmayı imzaladı.

Demokrasi: 200 yıllık mı?

7 yıllık cuntalar yönetiminden sonra **"halkın halk için"** seçtiği ilk Başkan olan Alfonsin'i bir sürü sorun karşılıyor. Askerler, yönetimi Alfonsin'e ve sivillere devretmezden önce ileride kendilerine karşı kullanılması olası birçok belgeyi imha etmişlerdi. Alfonsin'i bekleyen sorunlardan en büyüğü belki de böyle doğdu: Ülkede binlerce ana-baba **"kaybolan"** çocuklarını arıyorlardı ve kimse bu gençlere ne olduğunu bilmiyordu. Askeri yönetim sırasında bir gece alaca ya da kör karanlıkta ve hatta güpegündüz evlerinden, işlerinden, sokaklardan onbinlerce insan toplanmıştı ve bunların büyük bir çoğunluğundan bir daha haber alınamamıştı. Bu kişilerin öldükleri bile bilinmiyordu. Ülkenin dört bir yanında **"kimliksiz"** mezarlar ortaya çıkarılıyordu. Bazen toplu mezarlara bile rastlanıyordu.

Kısaca **"Kayıplar"** diye anılan bu sorun çözümsüz gibi görünüyor.

Alfonsin, işbaşına geldikten üç gün sonra, bir çok Arjantinlinin ölümünden veya işkence görmesinden sorumlu tuttuğu 9 eski cunta üyesinin askeri mahkemelerde yargılanmalarını istedi. Devlet Başkanı, yargılama işini askeri mahkemelere vererek ordunun kendi içinde temizlik yapmasını ve yeniden ulusal saygınlık kazanmasını amaçlıyordu.

Alfonsin aynı zamanda **"Kirli Savaş"** diye anılan yılları araştırmak üzere sivillerden oluşan bir **"Kaybolan Kişileri Araştırma Ulusal Komisyonu"** kurdu. Komisyonun başkanı, sevilen yazar **Ernesto Sabato**'ydu. Sabato, Başkan Alfonsin'e geçtiğimiz haftalarda 50 bin sayfayı bulan bir rapor verdi. Rapor, 1080 resmi güvenlik görevlisinin öldürme ve işkence olaylarına karıştığını kanıtlıyordu. Rapor, gizli hapishanelerden **"simdiye dek bilinmeyen"** işkence yöntemlerine kadar birçok şeyi kapsıyordu.

Söz konusu rapor, açıklandığında duyguları alevlendirdi. Ama bir süre sonra Alfonsin'in 9 cunta üyesini yargılamakla görevlendirdiği askeri mahkeme, Devlet Başkanı Washington'da IMF ile görüşmeler yaparken bu eski askerlerin serbest bırakılmalarını kararlaştırdı. Mahkeme kararına göre 1976 yılından beri ülkeyi yönetenCuntaların mensupları, muhalefeti sindirmek amacıyla verdikleri emirlerde yasaları çiğnememişlerdi. Karar, eski generalleri sadece emirleri altındaki kişilerin kanunsuz davranışlarını engellemedikleri için dolaylı olarak suçlu buluyordu. Amerikan haber dergisi **Newsweek**'in güvenilir askeri kaynaklardan aldığı bilgiye göre, mahkemenin böyle bir karar almasının esas nedeni, yargıçların kendi güvenliklerinden kuşkulu olmalarıydı. Dergiye göre, yargıçlar bundan bir süre önce kimliği bilinmeyen kişilerden ölüm tehditleri almışlardı. Arjantin'de demokrasinin 200 yıllık bir süre için sağlam temellere dayalı olarak kurulduğunu söyleyen Alfonsin, **Newsweek** dergisinin kendisiyle yaptığı ve burada aktardığımız görüşmede gerekirse davaları sivil mahkemelere verebileceklerini söylüyor. Bu durumda olabilecek dalgaların birçok Arjantinli kuşku duyuyor. İşte tam bu noktada Devlet Başkanı Raul Alfonsin'in nasıl bir adım atacağı merakla bekleniyor. Eğer Alfonsin, ordunun **"kendisine tanınan imkânı kullanmayıp iç temizliğe yanaşmadığını"** söyleyerek davaları sivil mahkemelere devrederse belki yeni bir askeri hareketle karşı karşıya kalabilir. İşte o zaman ünlü Arjantinli gazeteci **Jacobo Timmerman**'ın ümit ettiği gibi **"halk sokaklara dökülür"** ve demokrasiyi savunur mu, bilinmez. Yok, Alfonsin işleri oluruna bırakır, davaların görülmesini hızlandırmazsa halk bu kez Alfonsin'i daha kararlı davranmaya zorlama amacıyla gerçekten sokaklara dökülebilir. Ekonomik sorunların üzerine böylesi bir sorun da bindiğinde, haziran ayında güçlükle yatıştırılabilinen işçilerin yeniden harekete geçebileceğinden bile böyle bir çerçevede söz ediliyor.

Arjantin, üzerine çöken "geçmişin hayaletleri"nden kurtulma mücadelesini, bu "hayaletlerin" toplumyla tüfekleriyle pusuda beklediği bir ortamda yürütüyor.

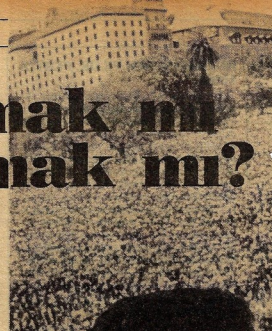

"Demokrasi için tek garanti halkın katılımı."

Alfonsin: Her şeyin

Arjantin Devlet Başkanına göre Arjantin halkı güçlükleri anlamaya başladı ve bunların özümünde yönetime yardımcı olmak için çaba harcıyor. Askeri suçlular sivil mahkemelerde de yargılanacak, ama geçmişe yönelik kinle davranmamak gerekiyor. Falkland Adaları da kesinlikle geri alınacak.

Newsweek dergisi, ekim ayı içinde Arjantin'e oldukça geniş yer ayırdı. Dergide ayrıca Arjantin Devlet Başkanı Raul Alfonsin'le de bir görüşme yer aldı. Newsweek'in sorularını ve Alfonsin'in yanıtlarını aktarıyoruz:

— Arjantin'in IMF ile yaptığı anlaşma konusunda görüşleriniz nedir?

ALFONSİN — IMF ile aramızdaki güçlükleri anlamalısınız. Bizden istenen ölçülerin kuvvetli bir gerileme yaratacak nitelikte olduğunu hissettik. Ülkemiz zaten çok katı bir düzeltme döneminden geçmişti. Daha sıkı politikaların uygulanması, üretim kapasitemizi daha çok zedeleyebilirdi. Katı bir politika uygulamamızın gerekliliğine inandırılmıştık, ancak bu katı politikanın gerilemeye yol açmaması da gerekliydi. IMF ile yapılan yeni anlaşmada bunun sağlandığına inanıyorum.

— Planın Arjantin'in istikrarını tehlikeye atabileceğinden endişe duyuyor musunuz?

ALFONSİN — Sevilmeyen politikalar uygulandığında sosyal sürtüşmelerin oluşması olasılığı her zaman vardır. Fakat biz böyle olmayacağına inanıyoruz. Öncelikle bu çeşit politikaları uygulamayacağımız için. Ayrıca Arjantin halkının güçlükleri anlamaya başladığını ve bunların çözümünde bize yardımcı olmak için daha çok çaba sarfettiklerini görüyoruz. Biz, o torier hükümetlerin sosyal gerginlikleri bastırdıkları için güvenlik garantisi oldukları fikrini sona erdirmek istiyoruz. Demokrasi için tek garanti, halkın katılımıdır.

— Meksika ve Venezüella, kendilerine borç verenlerle anlaşmaya vardılar ve böylece borç konusunda bir iyimserlik duygusu oluştu. Ancak dolar yükseliyor, faiz oranları da yükselmek üzere ve ticaret korumacılığı gittikçe büyüyor. Böyle bir durumda, bu sahte bir iyimserlik duygusu mu?

ALFONSİN — Bunun sahte bir iyimserlik duygusu olduğunu söylemeyeceğim. Buradaki, ayrı duruma iki değişik bakış açısının olmasıdır. Bankalar anlaşma yaptıklarında, bu konuda daha iyimser olmaları gerekiyor. Fakat bizim için borç, fakirlik, durgunluk ve yatırım yokluğu demektir.

— IMF yönetiminin adil olduğunu mu düşünüyorsunuz?

ALONSİN — Sonuç olarak, evet.

— Uluslararası malî sistemin, bu sorunların bazılarını hafifletecek şekilde yeniden düzenlenmesi gerektiğine inanıyor musunuz?

ALFONSİN — Latin Amerika olayında bizim sorunumuz, dış ticarette ayrım olması. Ticari şartlar gelişen ülkeler aleyhine çalışıyor. Kuzeyde ürünlerimiz için pazar bulamıyoruz. Kuzey ile tartışmak istediğimiz buydu: Yeni bir uluslararası ekonomik düzen kurulması olanağı. Böylece, her seferinde satın aldıklarımız için daha fazla öde-

Alfonsin çağırırsa milyonlar sokağa dökülür

JACOBO TİMMERMAN

Raul Alfonsin'in geçtigimiz yılın 30 ekimindeki sürpriz seçim zaferi, Arjantinlilerin demokrasiyi ne kadar çok istediklerini gösterdi. Bu seçimlerden bir yıl sonra bugünlerde Arjantin'de olanlar ise demokratik yönetime dönmenin ne kadar güç olduğunu gösteriyor.

Bir ülkede demokratik yönetimin yeniden kurulmasına ilişkin örnekler var: Savaş sonrası dönemde İtalya ve Japonya, Franko sonrası dönemde İspanya gibi. Bu başarılı örneklerle her şey olası görünüyor. Dahası, Arjantin'de en demokratik yol olan seçimlerle yeniden elde edildi.

Ancak gerçek bu denli basit değil. Almanya, İtalya ve Japonya'da totaliter güçler savaşın sonunda ezilmişti. İspanya'da politik, sosyal ve ekonomik alanlarda Francoculuk Franko daha yaşarken ölmüştü. Franco'nun ölümü ile de birkaç ordu üyesinin o zaman bunu anlamamalarına karşın totaliterlik yenilmişti.

Arjantin'de demokrasi, totaliter gücü elinde bulunduran ordunun askeri kuvvetini zedelememek amacıyla düzenli bir şekilde kışlasına çekilme kararıyla ortaya çıktı. Fakat Arjantin'de yedi yıl süren askeri baskı döneminin dehşeti artık tarih değil, çünkü olaylar güncel olayların bir parçası olmuş. Şimdi Arjantin'de ne olduğu bilinmiyor. Silahlı kuvvetlerin işi olan tüm işkenceler ve öldürme olaylarına ait detaylar gözler önüne serildi.

Ancak bilinen bir şey daha var: Şimdi bile orduda hiç kimse baskı politikasının bir yanlış olduğuna veya katliamın önlenebileceğine inanmıyor. Daha çok bilgi ortaya çıktıkça ordu yaptıklarını savunmakta daha da saldırgan bir tutum almakta. Sağ terörün asker mimarları utanç nedir bilmiyorlar. Bir örnek: Sol terörizmin kurbanlarının aile üyeleri her yıl bir ayın yaparlar. Bu yıl, bundan birkaç gün önce dikatörlük devrinin generalleri ilk defa halk önüne çıktılar ve yine ilk defa genç subaylar halk önüne üniformalı olarak geldiler. Ayine katılan birinin şöyle bağırdığı duyuldu: "Sonunda geldiler!"

Sonunda geldiler.. Bu sözlerin anlamını hiçbir Arjantinli anlamazlıktan gelemez; çünkü, bunların ne anlam taşıdığını çok iyi bilir. Çünkü ordu, Arjantin'de birkaç kez, hatta çok kez gelip kapıya dayanmıştır.

Arjantin'in korkusu ekonomik değildir. Arjantinliler, dış borçlarını ödeyebilmek için ne kadar sert kurallarla karşı karşıya kalsalar da sadece bu güç zamanlar onların istikrar duygularını değiştiremez. Borç yükü şüphesiz içteki ekonomik güçlüklerden daha kolay çözüme ulaşacaktır. Çünkü bunun için ihraç mallarının dışarıda satışını arttırmak yeterlidir. Bu da borçlu Üçüncü Dünya ülkelerinden istenen çözümler içinde daha akla yakın bir çözümdür.

Arjantin'i tehdit eden asıl unsur, daha tanıdık bir çevreden gelmektedir ki, bu ordudur. Demokratik bir yapı için oy verdikten bir yıl sonra Arjantin'in başlıca sorununun ekonomik olduğuna inanmaya başladıktan sonra Arjantinliler daha önce de çok kez olduğu gibi bu defa da sorunlarının ordu olduğunu anlamışlardır. Ve Raul Alfonsin de anlamıştır ki, artık bu soruna çözüm olacak yeni bir cevap bulmalıdır; çünkü son 50 yılda kendisinden önce gelen sivil başkanların çareleri o zamanlar çok az işe yaramışsa da şimdi hiç işe yaramamaktadır.

Fakat şimdi Arjantin'in politik ortamında yeni bir şey var. Sivil bir devlet başkanının ordu tarafından her devrilişinde kayıtsızlığa değin varan kabullenme duygusu artık yok olmakta. Güney yarıküresinde henüz başlayan ilkbaharla birlikte Devlet Başkanı Raul Alfonsin'e bir mesaj var: Artık yalnız olmayacak, ordunun tehdidine karşı yeni bir sivil karşılığın doğduğuna ilişkin işaretler bulunuyor. Eğer Alfonsin halktan bir istekte bulunursa onu dinleyenler olacak.

Buenos Aires'teki her siyasi yorumcu, Başkan Alfonsin'in İspanya'da meydana gelen olayları ne kadar dikkatle izlediğini biliyor. Ve eğer Arjantin'in bugünkü koşulları İspanya'da General Franko'nun ölümünden sonraki koşullarla aynı değilse bile Alfonsin yine de İspanya'nın başlıca şehirlerinde meydanları doldurarak darbe taciri liği yapan orduyu protesto eden sivil halkı daima gözönünde bulundurmaktadır.

Madrit sokaklarındaki milyonlarca insan, İspanyol ordusunu bir kez daha düşünmeye zorlamıştır. Buenos Aires sokaklarındaki binlerce Arjantinli de Arjantin tarihini Raul Alfonsin'i başkanlık sarayına götüren seçimlerden daha çok değiştirebilir.

Ancak iki soru hâlâ gündemde. Eğer bir darbe söylentisi olursa, Alfonsin halktan birşey isteyecek mi? Ben öyle olacagını sanıyorum. Ve eğer Alfonsin bir istekte bulunursa Buenos Aires caddelerinde milyonlarca insan olacak mı? Ben olacagına inanıyorum.

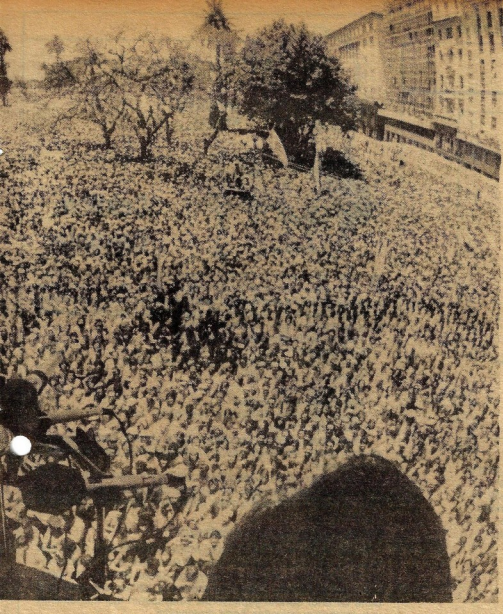

iyiye gideceğine inanıyorum

yip, sattıklarımız için daha az para almaktan kurtulabiliriz.

— "Kirli Savaş" sırasında işlenen askeri suçlara karşı uygulanan stratejiniz ne oldu?

ALFONSIN — Stratejilerden çok, ahlaki değerlerden söz etmek isterim. Ülkemizi durmak için geriye intikam duygularıyla bakmamak gerektiğine inanıyoruz. Ancak, ahlaki standartlar olmadan demokrasinin kurulabileceğine de inanmıyoruz. Eğer Arjantin'de hiçbir şey olmamış gibi davranaysdık, durum böyle olurdu. Gerçeği bulmak için kanun çerçevesinde çalışacağız.

— Askeri yönetim yıllarında neler olduğuna ait birçok şey hâlâ bilinmiyor. Hükümetinizin bildiği ancak Arjantin halkına söylenmeyen herhangi bir şey var mı?

ALFONSIN — Tabii bilmediğimiz belirli şeyler var. Kayıtsız mezarlıklar bulundu, ancak "kayıplar"a ne olduğunu bilmekten çok uzağız. Askeri hükümetler birçok kayıdın yok edilmesini emretmişler, bu nedenle birçok şey bilinmiyor. Hükümetin elinde Sabato Komisyonu'nun verilerinden fazla hiçbir şey yok.

— Resmi terörün boyutları, bu işe ne kadar çok insanın karışmış olduğuna ait fikir vermiyor mu?

ALFONSIN — Ben, değişik sorumluluk düzeyleri olduğunu düşünüyorum. Bunu geçen seneki başkanlık kampanyasında da söyledim. Şimdi yaptığımız, Arjantin halkına yapacağımızı söylediğimiz şeydir. Benim görüşüme göre emirleri verenler ve orduyu bu şekilde davranmaya zorlayan politik ortamı yaratanlar esas sorumlulardır. Ayrıca kötülükten veya durumdan yararlanmak amacıyla emirleri aşanlar da ağır sorumluluk altındadırlar. Emirlerin kanunlara uygun olduğunu düşünerek uygulayanlar üçüncü düzey sorumluluk taşıyorlar.

- Sizi eleştirenler, orduyu görevine alıştırmakta yavaş olduğunuzu ve Sabato Komisyonu'nun ordunun elindeki belgeleri almakta yeterince girişken davranmadığını söylüyorlar.

ALFONSIN — Diğer bazı kişiler de bizim silahlı kuvvetlere karşı girişimlerimizle kendimizi cezalandırmak istediğimizi söylüyorlar. Her iki yandan da eleştiriler var. İşlemlerin yavaş olması, bizim soruşturmayı durdurmak istememizden değil, adaletin bu şekilde işlemesindendir. Bu cinayetleri işleyen askeri yöneticiler için en mantıklı yargıçlar, yine askeri mahkemelerdir.

— Fakat askeri otoriteler, eski cunta üyelerini veya silahlı kuvvetler komutanlarının yargılamayacaklarını açıkladılar...

ALFONSIN — Bu durumda, kanunun belirttiği şekilde davalar sivil mahkemelere devrolur. Askeri mahkemelere saygı gösterdik, ancak şimdi de kesinlikle sivil mahkemelere başvurma yolunu açıyoruz. Böylece sonuçta bu davalara sivil yargı organları bakacak.

— Bu durum, sivil hükümet ile ordu arasındaki gerginliğin artacağına işaret etmiyor mu?

ALFONSIN — Hayır, böyle olduğunu sanmıyorum. Ben baş yöneticiyim ve herşeyin iyi gideceğine inanıyorum. Hepimiz ordunun prestiji için çalışmak istiyoruz. Bazıları silahlı kuvvetler ile çalışmanın bazı ordu üyelerinin yaptıklarını -terörü alt etmek için devlet terörünü kullanma- doğruluğuna işaret olduğuna inanıyorlar. Kanımca, ordu içindeki kötü davranışların silahlı kuvvetlerin çoğunluğuyla ilgisi olmadığını göstererek ordunun prestijini arttırabiliriz.

— Falkland Adaları'nın gelecekteki statüsünün pazarlığında sizce yeni bir çabanın zamanı geldi mi?

ALFONSIN — Bizim birinci amaç olarak istediğimiz, savaş öncesi duruma geri dönülmesi. Tabii Falkland Adalarını geri alacağız. Konuyu bilen, dünya üzerindeki herhangi bir kişinin Arjantin'in bu sorunun hakli tarafında olmadığını iddia edebileceğini sanmıyorum. Egemenlik sorusu bir kenara bırakılırsa, biz İngiltere'nin ada üzerinde süregelen koruyuculuğunu istemiyoruz. Büyük bir tehdit aracı olan ayırım bölgesinin kaldırılmasını istiyoruz. BM'ce benimsenen kararlar doğrultusunda hareket etmeye hazırız. Aynı zamanda iki yönlü bir ilişki kurmak istiyoruz. Şimdiden İngiltere ile Arjantin delegasyonlarının biraraya gelerek Falkland Adaları sorununa açıkça tartışmaları olanağı elde edildi. Ancak İngiltere Başbakanı Thatcher egemenlik konusunu tartışmayacaklarında ısrarlı. Arjantin Devlet Başkanı'nın böyle bir konuyu kabul edemeyeceğini açıklamaya gerek yok.

— İşbaşına geldikten sonra Jimmy Carter'in insan hakları politikasının Arjantin'deki demokratik güçlere yardımcı olduğunu söylediniz. Carter'in başkanlığından bu yana geçen yıllarda ABD'nin insan haklarını teşvik etmede gerektiğince aktif olduğuna inanıyor musunuz?

ALFONSIN — Carter yönetiminin bitmesiyle aynı zamanda sorun büyük ölçüde hafiflemişti. Sorunun en kötü bölümü geride kalmıştı.

— Reagan yönetiminin insan hakları konusunda daha aktif rol alması gerektiğine inanıyor musunuz?

ALFONSIN — Niçin benden bir adayı eleştirmemi istiyorsunuz? Başkanı eleştireceğim, ama bir adayı değil...

eski-yeni çizgiler

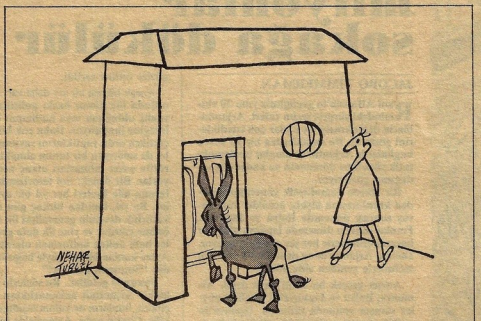

NEHAR TÜBLEK

1924'te Manastır'da doğdu. İlk karikatürleri Amcabey mizah dergisinde yayımlandı. Akbaba, Karikatür, Şaka, Hafta, Tef, Son Posta, Dünya, Akşam gibi birçok gazete ve dergide çalıştı. 1973'te İtalya'daki Alla Ribelta yarışmasında Altın Ezop, 1974'te aynı ülkede Siena Belediyesi ödülü ve 1975'te yine İtalya'nın Marostica kentinde yapılan karikatür yarışmasında halk tarafından seçilen en iyi karikatürcüye verilen ödülü aldı. Beygirname ve Paşaname adlı iki kitabı olan Nehar Tübkek çizgilerini halen Hürriyet Gazetesi'nde sürdürüyor.

arşiv konuşuyor

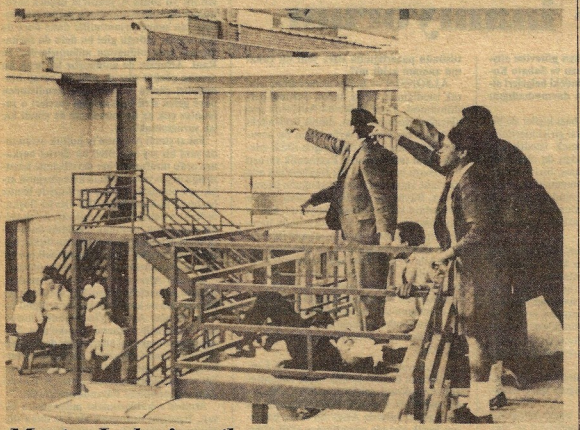

Martin Luther'e suikast

"King, otelin birinci katındaki balkondaydı. Bizimle konuşmak için eğildi. Dik dursaydı yüzünden yaralanmayacaktı. Rahip Ben Branche'a, 'Dostum bu akşam, Tanrı'ya şükürler olsun İlahisini söylemeyi, hem de çok iyi söylemeyi unutma' dedi. Bir ateş sesi duyuldu. Döndüm ve dört bir yandan polislerin geldiğini gördüm." Suikastin görgü tanıklarından rahip Jesse Jackson olay anını böyle anlatıyor. Zenci hakları savuncusu Martin Luther King, Nobel Barış Ödülü sahibiydi. Şiddette karşı çıkan, zencilerin haklarını ancak barışçı yollarla alabileceklerini savunan King, 4 Nisan 1968'de Memphis'te şiddetin kurbanı oldu. Fotoğrafta Martin Luther King'in vurulduğu anı görüyorsunuz. King, henüz ölmemiş, yerde hareketsiz yatıyor. Yanındaki arkadaşları çaresizlik içinde ateş edilen yeri gösteriyorlar.

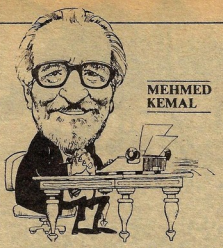

MEHMED KEMAL

Çekilen Bakanlar

Adnan Menderes'in milletvekillerini bakan olarak atamadan önce ellerinden birer istifa dilekçesi aldığı yaygın söylentiler arasındaydı. Böyle miydi, değil miydi, ispatlayamazdık. Bir Yümni Üresin Paşa vardı, sanırım Ulaştırma Bakanı'ydı. Bir gün istifa ettiği söylentileri çıktı. Telefonla aradım:

"Paşam, istifa etmişsiniz, doğru mu?"

"Kim söylüyor ?"

"Başbakanlık çevrelerinde dolaşan söylentiler."

"Başbakan söyledi mi?"

"Hayır söylemedi."

"Hele bekleyelim bakalım."

"Paşam, siz istifa dilekçenizi vermediniz mi?"

Paşa, hayli kızmıştı.

"Ben dilekçeyi daha atanmadan önce verdim. Daha doğrusu elimden aldılar da, böyle çabuk kullanacaklarını sanmıyordum."

Demez mi?

Böylece Menderes'in, atadığı bakanların önceden istifa dilekçelerini aldığını kanıtlamıştık. Bir tane de olsa bize yeterdi. Çünkü istifa edenlerin hiçbiri önceden dilekçenin ellerinden alındığını söylemiyorlardı.

Artık böyle şeyler olamıyor

Maliye ve Gümrük Bakanı Vural Arıkan'ın ayrılmasına değin çok zaman geçti, köprülerin altından çok sular aktı. Artık Başbakanlar, önceden istifa dilekçesi alamıyorlar. Almak isteseler de veren pek çıkar mı bilmem. Görmüyor musunuz, istifası istenenler bile bunu bir onur sorunu yapmıyorlar, Anayasanın azil maddesinin uygulanmasını istiyorlar, hatta direniyorlar.

Vural Arıkan iyi mi yaptı, kötü mü yaptı bir şey söylemeyeceğim. Ancak belli bir demokratik mekanizmayı işletmiş olması yarardır. Madem Anayasaya böyle bir madde konmuş, madem anayasa böyle yürütülerek işleyecektir. Azil maddesi de bir kez işlemiş olsun!..

Başbakanlar bundan sonra kaş göz işareti ile bakanları görevlerinden uzaklaştıramazlar. Başbakanlar azil maddesini kullanırlar ama, bakanlar hemen çekip gitmezler. Karşılıklı direnme hakları vardır. Her canı sıkılan Başbakan da azil maddesini sıkça kullanamaz. İlgililer "Ne oluyor?" diye sorarlar. Dileriz ki Vural Arıkan bu olguyu öpüşüp, kucaklaşmalar, sarmaş dolaşlarla bir *show*'a çevirmesin!

Peker'in istifası

Başbakan ve bakan istifaları yapımıza uygun olarak türlü türlüdür. Bir Recep Peker'in istifası vardır ki oldukça ilginçtir. Peker'in İnönü ile arası biraz açılır. İnönü, "istifa et!" demez ama, *"Gruptan güvenoyu al,"* der. Peker de CHP Grubu'na gelir ve güvenoyu ister. Üç beş eksiği ile güvenoyu alır. Ancak güvenoyu vermeyenler İsmet İnönü'nün adamlarıdır. Yani Paşaya yakın oldukları bilinen birkaç milletvekili güvenoyu vermezler. Bu durumda Peker istifa etmek zorunluluğunu duyar. Çok partili demokrasiye girdiğimizin ilk yıllarına rastlayan bu gibi örnekler, demokrasinin gelişmesi bakımından ışık tutucudur.

İsmet Paşa'nın bir bakanı istifa ettireceği tuttu mu, müşteşarı ile işleri görmeye başlarmış. Bakan, bakarmış ki Başbakan kendisiyle ilgilenmiyor, birkaç gün bekler, sonunda istifa edermiş. Gerek Atatürk dönemindeki başbakanlığında, gerek 27 Mayıs'tan sonraki başbakanlığında bu yöntemi uyguladığı söylenir. Bir İçişleri Bakanı, bir Gümrük Bakanı bu yüzden istifa etmişlerdi.

İstirahate çekilseniz

Atatürk'ün yöntemi ise daha başkaydı. İsmet Paşa'yı istifa ettirmek istediğinde, *"Siz biraz istirahate çekilseniz iyi olur Paşa hazretleri..."* demiş. İsmet Paşa da, "Emredersiniz Paşam.." deyip istirahate çekilmiştir.

İsmet Paşa Cumhurbaşkanı olup, Bayar'a kabineyi yeniden kurması görevi verildiğinde, Şükrü Kaya, Tevfik Rüştü Aras gibi Atatürk'e yakınlıkları bilinen bakanları kabineye almaması için, *"Onlar biraz istirahat etsinler,"* işareti verilmişti.

Bakanlar istifa ederler, istifa ettirilirler, bunların içinde iz bırakanı olduğu gibi, gelişi ile gidişinin farkına bile varmadıklarımız olur. Birkaç ay geçsin, "Yahu istifa eden İçişleri Bakanının adı neydi?" soracağız. Ya Vural Arıkan işi nasıl sıcak tutacak? Biraz daha ciddiyet!

Anket Defteri

SİYASET 84'e "Anket Defteri" sayfasına 23 ocakta İndira Gandi ile başlamıştık. Geçen hafta bir suikast sonucu öldürülen Hindistan Başbakanı ile yapılan anketi ve o zaman koyduğumuz tanıtma yazısını aynen veriyoruz:

Hindistan'ın kadın Başbakanı İndira Gandi, 18 yıldır ülkesini yönetiyor. Seçimle işbaşına gelen (ve giden) yöneticilerin pek azına nasip olan bu uzun iktidar yılları, sadece 1977 ile 1980 arasında tek bir seçim döneminde kesintiye uğradı. Başbakanlık ona (yine ülkeyi uzun yıllar yönetmiş olan) babasından kaldı. Hiçbir zaman başkalarından gizli bir özel hayatı olmadı. Bundan sık sık yakınır, ama iktidarı bırakmayı düşünemeyecek kadar da iktidarla içiçedir. Bir süre önce bir İngiliz gazeteciye verdiği demeçte, "Bu işi gönüllü olarak yapmıyorum, inanın" diyordu. Aslında hayatta hep öğretmen olmak istemiş. Politikacılığı da aynı anlayışla yürütüyormuş; "pedagojik" bir görev olarak. Babası da kendisini halkın eğitimcisi olarak görüyordu. İndira küçükken, babası Javaharlal Nehru'nun işlerini yakından izlermiş, günü geldiğinde onun yerini alacağını düşünürmüş. Nehru öldüğünde Kongre Partisi'nen delegeleri farklı düşünüyordu onun için. Onun için Lal Bahadur Şastri bu göreve seçildi. Şastri 19 ay sonra ölünce, İndira en güçlü adaydı. 1969'da ölen eşi Parsen Feroze Gandi'den iki oğlu var. 40 yaşındaki büyük oğlu Rajiv, henüz annesinin yerini doldurabilecek durumda görünmüyor. Bu yüzden İndira Gandi'nin iktidarı uzun süre terk etmeyeceğine kesin gözüyle bakılıyor, çünkü onu yenebilecek nitelikte hiçbir rakip görünmüyor. Geçtiğimiz yılın 19 kasımında 66 yaşını dolduran İndira Gandi, küçük oğlu Sanjay'ın 1981'deki bir uçak kazasında ölmesinden bu yana, kederli bir eda içerisinde. Onunla sık sık yüzyüze olan gazeteciler, saçlarındaki akların gözle görünür bir hızla çoğaldığı kanısındalar.

İndira Gandi

Sizce en büyük mutsuzluk nedir? *Sevdiklerimin ölümü.*
Nerede yaşamak isterdiniz? *Dağlarda, gölgeli dev ağaçların ve akan bir derenin yanıbaşında, tabii ki Hindistan'daki bir yerde.*
Yeryüzündeki gerçek mutluluk nedir? *Öyle bir şey yok. Ama yoğun bir mutluluk içinde geçen anlarım oldu.*
Hangi hataları bağışlarsınız? *Çekingenlik yüzünden yapılanları.*
En sevdiğiniz roman kahramanları? *Seçmesi zor.*
En sevdiğiniz tarihi kişilikler? *Hint filozofu ve azizi Adi Şankaraçarya (788-820) ve Leonardo da Vinci.*
En sevdiğiniz yaşayan kadın kahramanlar? *Gerçekten erkek ya da kadın kahramanlarım yoktur. Ama büyük engelleri aşıp, hayatlarını başkalarının hizmetine adayanlara hayranlık duyuyorum. Örneğin Helen Keller, Douglas Bader (bacakları felç olduğu halte pilotluğunu sürdürüyor.)*
Edebiyatta en sevdiğiniz kadın kahramanlar? *Edebiyatta sevdiğim kahramanlar olduğunu sanmıyorum.*
En sevdiğiniz ressam? *O kadar çok var ki!*
En sevdiğiniz besteci? *Bach ile Mozart.*
Bir erkekte en çok hangi özelliklere değer verirsiniz? *Dürüstlük ve başkalarını anlama ve onlara yardımcı olma dileği.*
Bir kadında? *Aynısı.*
En büyük erdem nedir? *Erkeklerde olsun, kadınlarda olsun cesaret. Ahlaki entelektüel ve fiziksel cesaret.*
En sevdiğiniz uğraş? *Okumak, dağda ve ormanda gezinti.*
Kim ya da kimlerin yerinde olmak isterdiniz? *Kendimin.*
Başlıca karakter özelliğiniz? *İnsanlarla uğraşmak.*
Dostlarınızda en çok değer verdiğiniz özellik? *Ortak mizah anlayışı.*
En büyük hatanız? *Hükmü başkalarına bırakıyorum.*
Mutluluk rüyanız? *Mutluluk, içinde yaşadığımız hayattadır, hayallerde değil.*
Sizin için en büyük felaket ne olabilirdi? *Hindistan'ın bağımsızlığını ve bütünlüğünü tehlikeye sokan her şey.*
Ne olmak isterdiniz? *Olduğum gibi.*
Sevdiğiniz renk? *Bu, keyfime, havaya, ortama bağlı. Hem her rengin belirli nüanslarını seviyorum, bazılarını da sevmiyorum. Tek başlarına sevmediğim bazı renkler, başka renklerle bir araya gelince hoşuma gidiyor. Ama temelde, sonbahar renklerini seviyorum: Yeşil, değişen yaprakların zengin kırmızı ve altın rengi.*
Sevdiğiniz çiçek? *Dağda yetişen bahar çiçekleri.*
Sevdiğiniz kuş? *Beyaz başlı çalı bülbülü.*
En sevdiğiniz yazar? *Yazar ve şairler dostlar gibidir. Çoğu bana farklı şeyler verir. Her biri ayrı bir zenginlik katar.*
En sevdiğiniz şair? *Yanıtım aynı.*
Yaşayan erkek kahramanlarınız? *Bakınız yedinci soruya yanıtım.*
Tarihte en çok takdir ettiğiniz kadın kahraman? *Habba Hatun - Keşmir Kraliçesi (16. yüzyıl).*
En sevdiğiniz isimler? *İsim kişiye uymalı.*
En nefret ettiğiniz şey? *Dar ufuklu olmak ve çirkin ruhsal tavırlar, iki yüzlülük ve cimrilik.*
Tarihte en nefret ettiğiniz kişiler? *Dar Hitler - ihtişam deliliğini, sadist ve barbarca eylemlerini yakından bildiğimiz tek kişi.*
Hayran olduğunuz askeri başarılar? *Aşok (M.Ö.3. yy) ve Ekber (16.yy). İki hükümdar da askeri yiğitlikleriyle ve zaferleriyle ünlüydü. Buna rağmen bilge, ileri görüşlü ve dengeli kişilerdi. Aşok, kanlı bir meydan savaşından sonra savaşın saçmalığını ve acımasızlığını görerek tüm canlılara karşı hoşgörülü olmak ve onların duygularını paylaşmak gerektiği mesajını yaymakla uğraştı.*
Hayranlık duyduğunuz reformlar? *Sıkıntı çekenlerin derdine deva olanları.*
Hangi doğal yeteneğe sahip olmak isterdiniz? *Ses güzelliği.*
Nasıl ölmeyi isterdiniz? *Onurumla ve beni sevenler için en zahmetsiz şekilde.*
Şu andaki ruh haliniz? *Dünyanın hali konusunda huzursuz.*
Hayat prensibiniz? *Yok.*

THE WALL STREET JOURNAL

Avrupa'da genel eğilim liberal

JEAN-FRANÇOIS REVEL
BRANKO LAZITCH

Birkaç ay önce İtalya'da sosyalist Başbakan **Bettino Craxi,** parlamentoda komünistlerle bir yıl süren bir mücadeleden sonra, nihayet ünlü **scala mobileyi,** yani ücretlerin otomatik olarak fiyatlara göre endeksleşmesi sistemini yürürlükten kaldırdı. Bu sistem, yıllardır İtalya'da sanayi ilişkilerinin altın kuralı ve yüksek enflasyonun ana kaynağı olmuştu.

İspanya'da sosyalist Başbakan **Felipe Gonzalez,** sendikalarla süren görüşmelerden sonra, ekonomik nedenlerle işçi çıkarılarını gelen ve 1984'te yeniden seçilen dört partili merkez koalisyonu, enflasyonu aşağı çekmeyi başardı. Hollanda'da da üç partiden oluşan ılımlı hükümet, 1982'den bu yana kamu harcamalarını azalttı. Güçlü Kömür İşçileri Sendikası'na karşı mücadelesi ve İngiliz sanayiinin sistemli olarak özelleştirilmesi politikası ile İngiltere Başbakanı'nın bir çeşit **"muhafazakâr devrim"** yapmaya çalıştığını da kimse inkâr etmeyecektir.

SOARES - CRAXI - GONZALEZ — Piyasaya inançları içten mi?

ma konusunda şirketlere daha büyük bir esneklik sağlayan anlaşmayı imzaladı. Yalnızca komünist sendika, **Commissionen Obreras** anlaşmaya karşı çıktı.

Fransa'da sosyalist Başbakan **Laurent Fabius,** kârlılığın, daha az toplam vergilemenin ve düşük gelir vergisinin güçlü bir savunucusu olduğunu ortaya koydu. Bu ülkede şimdi bir **"yeni yoksullar"**, yani sol iktidarın sosyal harcamaları kısmasından sonra herhangi bir sosyal yardımdan yararlanma olanağı kalmayan işsizler sorunu var. Bütün ücretler, özellikle kamu görevlilerinin ücretleri dondurulmuş durumda ve komünistler bütçe lehinde oy vermeyi reddetmekte.

Portekiz'de sosyalist Başbakan **Mario Soares,** 1975 yılındaki devletleştirmelerin olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla özel girişimi ve özel bankacılığı özendirmeye çalışıyor.

Günümüzün sol iktidarları piyasaya içtenlikle inanıyorlar ve istikrar önlemleri uyguluyorlarsa, muhafazakâr ve ılımlı hükümetlerin de aynı şeyleri yapmalarında şaşılacak bir şey yok. Danimarka'da 1982'de iktidara gelen ve 1984'te yeniden seçilen dört partili merkez koalisyonu, enflasyonu aşağı çekmeyi başardı. Hollanda'da da üç partiden oluşan ılımlı hükümet, 1982'den bu yana kamu harcamalarını azalttı. Güçlü Kömür İşçileri Sendikası'na karşı mücadelesi ve İngiliz sanayiinin sistemli olarak özelleştirilmesi politikası ile İngiltere Başbakanı'nın bir çeşit **"muhafazakâr devrim"** yapmaya çalıştığını da kimse inkâr etmeyecektir.

Söz konusu istikrar önlemleri ekonomik güçlüklerin zorladığı pragmatik çözümlerden ibaret olsaydı, tüm bunlar fazla bir önem taşımayabilirdi. Ne var ki, önlemler pragmatik çözümler olma niteliğini çok aşmakta. Bunların ardında yeni bir anlayış, serbest piyasa ekonomisinin yoksulluğa ve işsizliğe karşı mücadelede bile daha üstün ve daha üretken olduğu görüşü yatıyor.

Günümüzün sol iktidarları piyasaya içtenlikle inanıyor ve istikrar önlemleri uyguluyorlarsa, muhafazakâr ve ılımlı hükümetlerin de aynı şeyi yapmalarında şaşılacak bir şey yok.

Liberalizm adı altında kapitalizm

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden bu yana Avrupa'da devletin piyasaya; kamu girişiminin özel girişime; yukarıdan planlamanın aşağıdan inisiyatiflere üstün olduğu konusunda genel bir uzlaşma egemendi. Devletin ekonomik yaratıcılığına güven ve özel girişimi fazla önemsemeyiş, farklı ideolojik nedenlerle de olsa, gerek solda, gerek sağda hâkim olan tutumlardı. Buna karşılık bugün, devlete güvensizliğin ve özel girişimin yaratıcılığına inancın, gerek sağa gerekse (komünistler dışındaki) sola egemen olduğu söylenebilir. Kapitalizm **"liberalizm"** adı altında kabul görmektedir.

Siyasal terminolojinin okyanusu aşıp Amerika'ya ulaştığında büründüğü garipliklerin bir örneği de, liberalizmin orada Avrupa'da taşıdığı anlamın tam karşıtı bir anlama gelmesi. Avrupa'da **"liberalizm"** 18. yüzyılın sonunda kazandığı anlamı korumaktadır. Liberal, devlet müdahalelerinin asgari düzeyde tutulmasını; siyasal, kültürel ve ekonomik konularda bireye azami özgürlük tanınmasını savunan kimsedir. Amerikalı ve Avrupalı liberallerin ortak oldukları yan (tabii ki, çifte standart uygulamamaları koşuluyla) insan haklarına saygı duymalarıdır. Avrupa'da, daha doğrusu kıta Avrupa'sında, **"muhafazakâr"** her şeyin olduğu gibi kalmasını isteyen kişi anlamına gelir. Bu tanımın, örneğin Margaret Thatcher'a pek uymadığı ortadadır. Avrupa'nın günümüzdeki gerçek muhafazakârları, son 40 yılda egemen olan sosyalist felsefeye bağlılıklarını koruyanlardır.

Avrupa'nın gerçek muhafazakârları

"Sosyalist" tam doğru terim değil. Geçmişle bugün arasındaki ayrım, devlete öncü bir görev yüklemek isteyenlerle, topluma yine daha büyük bir özgürlük tanınmasını savunanları ayıran çizgiden geçiyor. Bu çizgi zorunlu olarak sağ ile solu ayıran çizgiyle örtüşmüyor. İspanya'da Felipe Gonzalez, sendikaları işsizlikle mücadele etmek ve yeni iş alanları açmak için, işçi alma ve çıkarmada işverenlere daha büyük bir esneklik sağlanması gerektiğine inandırmaya çalışıyorsa, bu solcu değil Frankocu geleneksel bağlarını koparıyor demektir. İspanya'da işten çıkarmayı hemen tamamen yasaklayan Franko'nun paternalist (devlete babalık rolü yükleyen) sosyal kanunlarıydı.

Ve İtalya'da Bettino Craxi —her yıl milyarlarca dolar kaybeden, devlet işletmelerini denetlemekle görevli merkezi kurum— **Instituto per la Ricostruzione industriale**'yi suçlarken, bu bürokratik kuruluşun 1933'te Mussolini tarafından icat edildiğini nasıl unutabilir? Hitler gibi Mussolini de (büyük kısmı) devletleştirilmiş bir banka sistemi aracılığıyla ekonominin tümünün denetlenebileceğini keşfetmişti.

Fransız sosyalistleri 1981'de bunu yaptıkları zaman da amaçları aynıydı. Fransa'nın muhalif, hatta bazı sosyalist politikacılarının şimdi bankaların yeniden özelleştirilmesini gündeme almalarında şaşılacak bir taraf yok. Daha az devlet müdahalesini savunan bu yeni eğilim, yalnızca ekonomiyle de sınırlı değil. Kültürel bir olgu. Fransız kamuoyunun, hükümetin devletçe yönetilen tek bir eğitim sistemi kurma projesine neden karşı çıktığını açıklayan da bu kültürel olgudur. Devlet tekelindeki Fransız Televizyonu ise, çökme ve parçalanma aşamasına gelmiş bir sömürge imparatorluğunu andırmaktadır. Hem yaratıcılıktan hem de inanılırlıktan yoksun olan bu kurumun birkaç yıldan daha fazla dayanabileceğine artık kimse inanmıyor.

Devletin ekonomik yaratıcılığına güven ve özel girişimi fazla önemsemeyiş, farklı ideolojik nedenlerle de olsa gerek sağ gerekse sola egemendi. Günümüzde ise devlete güvensizliğin ve özel girişimin yaratıcılığına inancın gerek sağa gerekse (komünistler dışındaki) sola hâkim olduğu söylenebilir.

Avrupa'da muhafazakâr, her şeyin olduğu gibi kalmasını isteyen kişi anlamına gelir. Bu tanımın örneğin Thatcher'a pek uymadığı ortadadır. Avrupa'nın günümüzdeki gerçek muhafazakârları, son 40 yılda egemen olan sosyalist felsefeye bağlılıklarını koruyanlardır.

Liberalleşme özlemi

Ne var ki, Avrupa'nın her yerinde gözlenen liberalleşme özlemi, her zaman liberalleşmeyi gerçekleştirecek kadar güçlü değil. Milton Friedman'ın deyişiyle **"statükonun egemenliği"** çok güçlü. Yine de, entelektüel alanda geçmişle koparılan bağlar çok dikkat çekici. On yıl kadar önce çoğu bilim adamı, öğrenci, siyasi yazar ve gazeteci Marx, Mao, Marcuse, Galbraith ve Sartre'dan alıntı yapardı. En tutucu yazarları Keynes idi. Bugün bu adlar ortadan kalktı ve yerlerini Hayek, Schumpeter, von Mises, Friedman ve Debreu gibi moda isimler aldı. Özellikle Fransa'da, bir sempozyum ya da tartışmaya katılabilecek, hele yetenekli bir Marksist teorisyen bulabilmek olanaksız hale gelmiştir. (Burada komünist olmayan bir Marksisti kastediyoruz. Aksi durumda, ne diyeceğini önceden kestirmek çok kolay). Sanırız, Avrupalılar çok yakında Marksistleri, hâlâ çok sayıda bulundukları ABD'den getirmek zorunda kalacaklar.

Yarım yüzyıl ya da daha fazla bir zaman süren bürokratik alışkanlıklar ve sosyalist eğilimlerin bir anda yok olacağını ya da tersine döneceğini beklemek hayalcilik olur. Avrupa'da çok eski gelenekler merkezi devlete ya da bürokratik yapılara büyük güç vermektedir. Kesinlikle söyleyebileceğimiz tek şey, ana akımın şimdi ters yönde olduğudur. Sosyalizm açısından bu değişmeden çıkarılması gereken en ilginç ve önemli sonuç, tarihte ilk kez Avrupalıların ezici çoğunluğunun açık toplumu korumak istediği ve kollektivist ihtirasa kapılmayı reddettiğidir.

Jean-François Revel'in son kitabı How Democracies Perish/ Demokrasiler Nasıl Yıkılır / adını taşıyor. Branko Lazitch, Biyografik Komintern Sözlüğü'nün yazarıdır. Revel ve Lazitch'in aktardığımız makaleleri The Wall Street Journal'ın 23 Ekim 1984 tarihli nüshasında yayınlandı. Her iki yazar da muhafazakâr eğilimleriyle tanımlıyorlar.